

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

VI AASTAKÄIK

Nr. 1

JAANUAR

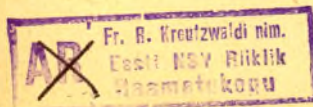
1948

Lenini lipu all, Stalini juhtimisel — edasi uutele võitudele.

Esimene vene revolutsioon 1905.—1907. a. ei suutnud purustada tsaarivõimu. See sündis alles kümme aastat hiljem 1917. a. Veebruarirevolutsiooni tulemusena. Kuid ka viimane ei andnud töötavatele hulkadele nende poolt nõutud õigusi ja vabadusi — menševike ja sotsialistide-revolutsionäärade äraandliku kokkuleppe poliitika teel kodanlusega loodud Ajutine Valitsus hülgas tööliste ja talupoegade õigustatud nõudmised ning asus suurkodanluse ja mõisnike huvide kaitsele. Samuti ei lõpetanud ta osavõttu mõttetust, miljoneid inimesi nõudvast ja riigi majandust laastavast esimesest imperialistlikust maailmasõjast, vaid liitlaste survele ja viimaste meeleheaks töötas sõda jätkata kuni „võidurikka lõpuni“.

Rahva silmis oma prestiiži kaotanud Ajutise Valitsuse pühkis teelt Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, mis valmistati ette ja juhiti bolševike partei poolt ning teostati proletariaadi, maakehvikute ja revolutsiooniliste sõjaväeosade kaasabil. Oktoobrirevolutsiooni tulemusena hakkas ühel kuuendikul maakera asustatud pinnal kehtima esmakordselt maailma rahvaste ajaloos sotsialistlik ühiskonnakord, mis ei tunne ühe inimese ekspluateerimist teise poolt, annab kogu riigivõimu töötava rahva kätte ja paneb seega maksma tõelise demokraatia.

Sellist suurt murrangulist pööret oli võimeline teostama vaid bolševike partei, mille asutajaks ja juhiks oli Lenin, kes oma surematute teostega lõi partei ideoloogilised, organisatsioonilised, taktikalised ja teoreetilised alused ning juhtis selle võitlust tsaarivalitsuse ja oportu-

nistide — töölisklassi reetjate vastu. Samuti oli Lenin see, kes esimesena nõudis, et demokraatlikult revolutsioonilt tuleb viivitamatult minna üle sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamisele, ning tõestas, et imperialismi olukorras sotsialismi võit on võimalik esialgu mitmel või isegi ühel maal eraldi, kuna sotsialismi võit kõigis maades on võimalu. Neid Lenini näiteid tõestas hiilgavalt Suur Oktoobrirevolutsioon, mis pani meil kehtima Nõukogude riigi.

Õpetus nõukogude võimust, kui proletariaadi diktatuuri riigivormist, klasside olemasolu tingimustes kõige massilisemast ja kõige demokraatlikumast riiklikust organisatsioonist ning nõukogudest — kui ainsatest vahetult kõiki töötajaid haaravaist kõige demokraatlikemaist massiorganisatsioonidest on samuti Lenini loodud. Algkujuks olid Leninil 1905.—1907. a. revolutsiooni keerises tekkinud Töölise Saadikute Nõukogud.

Võiduka Oktoobrirevolutsiooni tõttu võimu ülevõtnud II Ulevemaaline Nõukogude kongress valis Lenini esimese Nõukogude Valitsuse — Rahvakomissaride Nõukogu esimeheks.

Saksamaaga sõlmitud Bresti rahuleping võimaldas asuda kogu jõuga kodanliku riigivõimu aparaadi lammutamisele ja nõukogude rahvamajanduse ülesehitamisele. Kuid rahuliku ülesehitustöö periood ei kestnud kaua. Juba esimestel revolutsiooni võidu päevadel tegid kontr-revolutsionärid katseid kukutada nõukogude võimu, mis aga ebaõnnestusid.

Siis organiseerisid valgekaartlased koos entente'i imperialistidega ühise rünnaku noore Nõukogude riigi vastu, et lämmatada ta lõplikult. Algas raske kodusõja ajajärk, mis kestis 1918.—1920. aastani. Lenin püstitas loosungi: „Kõik rinde heaks“ ja asus isiklikult kodumaa kaitsmise juhtimise etteotsa. Miljoneid töölisi ja talupoegi astus Punaarmee ridadesse; tagalas pandi kehtima sõjakommunism ja mobiliseeriti kogu majandus eeskätt rinde varustamiseks. Tänu ettevõetud sammudele, bolševike partei kindlale ja osavale juhtimisele ning Punaarmee ja tagalas töötajate sangarlikkusele ja piiritule isamaa-armastusele, purustati valgekaartlased ja intervendid ning aeti nad välja nõukogude territooriumilt. Üheks suuremaks võitude organiseerijaks Lenini kõrval oli seltsimees Stalin.

Rahu saabudes asuti rahvamajanduse taastamisele, mis kodusõja tõttu oli täielikult laostunud. Vaatamata vastasrinna ägedale vastuseisule pandi 1921. a. kehtima Lenini poolt välja töötatud uus majanduspoliitika (nep), mille ülesandeks oli põllumajanduse toodangu kiire tõstmine, mis looks aluse riikliku tööstuse arengule. Hakati teostama Lenini põllumajandusliku kooperasiiooni plaani, mis viib talupidajad väikeselt üksikmajapidamiselt suurte tootmisühenduste — kolhooside — juurde, millede abil saab meie riigis üles ehitada täieliku sotsialistliku ühiskonna. Suure tähtsuse omistas Lenin maa elektrifitseerimisele. Tema algatusel koostati plaan (GOELRO), mis nägi lähema 10—15 a. kestel ette 30 rajooni elektriijaama püstitamise, koguvõimsusega

1,5 miljonit kilovatti. Muide see plaan oli 1935. a. ületatud juba 2,5-kordselt.

1922. a. detsembris moodustati I Üleliidulisel Nõukogude kongressil Lenini ja Stalini ettepanekul nõukogude rahvaste vabatahtlik ühendus Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit. Selle koosseisu kuulusid asutamisel 4 liiduvabariiki, pisut hiljem tõusis nende arv 7-ni.

1922. a. haigestus Lenin raskesti ja pidi tööst osaliselt tagasi tõmbuma. Partei peasekretäriks valiti Lenini ettepanekul seltsimees Stalin.

21. jaanuaril 1924. a. suri Lenin Gorkis Moskva lähedal. Leinapäeval Lenini surma puhul andis seltsimees Stalin NSV Liidu nõukogude II kongressil partei nimel suure töötusvande, lubades auga täita kõik Lenini käsud.

1925. a. lõppes rahvamajanduse taastamisjärk ja seltsimees Stalini poolt antud juhiste järgi mindi üle uuele etapile, maa sotsialistlikule industrialiseerimisele. Selle ülesandeks oli sotsialistliku tööstuse ülesehitamine, mis teeb maa majanduslikult sõltumatuks kapitalistlikest riikidest ja tugevdab riigikaitset, mis on vajalik kapitalistliku ümbruskonna olemasolul. Seks tuli endisi tsariaegseid vananenud tehnikaga tehaseid ja vabrikuid asendada uutega, mis varustatud moodsa tehnikaga, asutada lisaks olemasolevaile tööstusharudele uusi, millede tooteid veeti senini sisse teistest maadest ja lõpuks tõsta NSV Liidu rahvamajanduses esikohale tööstus — tugeva rasketööstuse ülekaaluga. Summasid selleks saadi riigile kuuluva tööstuse, transpordi, panganduse ja kaubanduse sissetulekuist, tsaaririigi võlgade tühistamisest, kokkuhoiust tootmisprotsessis ja administratsioonikuludes jne. Sel perioodil pandi alus reale tööstushiiglastele, nagu näiteks Dnepri hüdroelektrijaamale, autotehastele, Stalingradi traktoritehasele jne.

1927. a. detsembris võttis partei XV kongress seltsimees Stalini ettepanekul vastu otsuse arendada igati põllumajanduse kollektiviseerimist, kuna killustunud üksikmajapidamine oma mahajäänud tehnikaga võib muutuda ähvardavaks kogu rahvamajandusele. See oli Lenini põllumajandusliku kooperatsiooni plaani edasiarendamine. Selle otsuse järelduks oli massiline kolhoosidesse asumine, mis algas 1929. („suure murrangu“) aastal ja viidi lõpule peajoontes 1933. aastaks. Koos selle üritusega algas kulkluse väljatõrjumine, kapitalistliku elemendi likvideerimine põllumajanduses. Koos kolhooside arvu kasvuga suurenes ka masina-traktorijaamade arv, millede ülesandeks oli tehnilise abi osutamine põllumajanduslikele artellidele.

Partei XV kongressil võeti veel vastu seltsimees Stalini ettepanekul otsus asuda rahvamajanduses viisaastakute teostamisele ning anti direktiivid esimese viisaastaku plaani koostamiseks.

1929. a. aprillis kinnitati valitsuse poolt esimese viisaastaku plaan, mida nimetati tema looja järgi stalinlikuks viisaastakuks. Miljonite tööliste töövaimustuse ning sotsialistliku töövõistluse tõttu täideti esimene viisaastak 1932. a., s. o. nelja aastaga. Viisaastaku lõpul ületas tööstustoodang väärtuselt 1913. a. oma 3,5 korda. Rahvuslikust sisse-

tulekust andis tööstus juba 70,7% ja viimasest rasketööstus 55,6%. Püstitati umbes 1500 uut ettevõtet. NSV Liidus tärkas must metallurgia, tekkis auto- ja traktoritööstus, alustati tööpinkide, lennukite jne. ehitamist, pandi alus uuele naftabaasile — „Teisele Bakuule“ jne. Rajati rida uusi linnu nagu Kirovsk, Magnitogorsk, Karaganda, Igarka, Kom-somolsk, Magadan jne. Esimene viisaastak lõpetas meil tööpuuduse.

1934. a. jaanuaris võeti partei XVII kongressil vastu rahvamajanduse arendamise teise viisaastaku plaan, mis pidi tagama kõigi rahvamajandusharude tõelise tehnilise rekonstruktsiooni ja põllumajanduse mehhaniseerimise põhijoontes lõpuleviimise. Teine viisaastak täideti 1937. aastal. Viimase tööstustoodang ületas 1913. a. oma üle 8 korra. USA-s oli tööstuse kogutoodang samal ajavahemikul kasvanud vaid 57%, Saksamaal — 29,3% ja Britis — 21,9%. Teise viisaastaku lõpul olid 80% NSV Liidu tehastest kas täiesti uued või põhjalikult rekonstrueeritud, Nõukogude Liit ise aga tööstusmaana toodangu suuruse järgi asunud tsariaegselt viiendalt kohalt teisele kohale maailmas (järgnedes USA-le). Põllumajanduses oli üle 240 tuhande kolhoosi, kuhu oli koondunud 93,5% talude üldarvust ja 99,3% kogu külvipinnast. Võeti kasutamisele rida uusi kultuure (niine-, õli-, kautšukitaimed), külvipind suurenes ligi 30% jne.

Rahvamajanduse arendamise kolmanda viisaastaku plaanis, mis võeti vastu partei XVIII kongressil 1939. a., pandi erilist rõhku idarajoonide tööstuse väljaarendamisele. Plaan pidi täidetama 1942. aastal, kuid selle teostamise katkestas Saksamaa reeturlik kallaletung NSV Liidule 1941. a. juunis. Sel ajal ületas meie tööstuse toodang 1913. a. oma juba 12-kordselt, rasketööstus aga veelgi rohkem. Viisaastaku kolme ja poole aasta kestel suudeti lasta käiku ligi 2900 mitmesugust riiklikku tööstusettevõtet.

Sotsialismi ülesehitamise leninliku plaani elluviimine, kolme sõjaeelse viisaastaku teostamine muutsid meie maa võimsaks tööstusriigiks. „See oli hüpe,“ ütles seltsimees Stalin, „mille abil meie kodumaa muutus mahajäänud maast eesrindlikuks maaks, agrarmaast industriaalmaaks.“

Seoses sotsialismi võiduga meie kõigis rahvamajanduse harudes, ekspluataatorlike klasside likvideerimisega, töölis- ja talupoegade klassi ja intelligentsi põhjaliku muutumisega, rahvaste sõpruse ja vennaliku koostöö tugevnemisega ühtses Nõukogude riigi süsteemis, tekkis meil vajadus uue konstitutsiooni järele, milles kõik need saavutused oleksid fikseeritud. 7. veebr. 1935. a. moodustati selleks komisjon, mida juhtis seltsimees Stalin ning 5. detsembril 1936. a. võeti uus konstitutsioon vastu Üleliidulise Nõukogude VII erakorralise kongressi poolt. Nõukogude rahvas nimetas selle konstitutsiooni stalinlikuks konstitutsiooniks selle nime järgi, kes koos Leniniga valmistas ette Suure Oktoobri võidu, purustas valgekaartlased ja intervendid kodu-sõjas, kes juhtis meie kodumaa industrialiseerimist ja põllumajanduse

kollektiviseerimise plaanide koostamist ja teostamist ning töötas välja meie uue konstitutsiooni.

Suure Isamaasõja lahtipuhkemisel sai seltsimees Stalin endale Riiklikaitse Komisjoni esimehe ning NSV Liidu relvastatud jõudude rahvakomissari kohustused, asudes seega rinde ja tagala organiseerimise otsesele juhtimisele. Oma 3. juuli läkituses nõukogude rahvale, Punaarmeele ja sõjalaevastikule määras seltsimees Stalin kindlaks armee ja rahva ülesanded meie sotsialistliku kodumaa kaitsmisel. Suur Isamaasõda tõestas lõplikult nõukogude korra ja sotsialistliku majandussüsteemi vääramatu võimsuse ning nende üleoleku surmaagoonias rabelevast kodanlikust ühiskonnakorrast ning kaootilisest kapitalistlikust tootmisviisist. Vaatamata sellele, et vaenlane esimesil sõja-aastail suutis meile tekitada tunduvalt kahjusid, okupeerides territooriumi, millel asus 88 miljonit elanikku, 47% NSV Liidu külvipinnast, pool kõigist kariloomadest ning toodeti 33% kogu maa tööstustoodangust, ei suutnud ta väärata meie jõudu. Vastuoksa, NSV Liit tugevnes selles suure heitluse keerises, ta sõjatööstuse toodang kasvas pidevalt, paranes armee väljaõpe ning suurenes oskus lüüa vaenlast. Seda tõestasid juba esimesil sõja-aastail seltsimees Stalini poolt antud juhiste järgi teostatud operatsioonid 1941. a. talvel Moskva all ja aastavahetusel 1942—1943 Stalingradi rajoonis — mis lõppes 300 000-mehelise saksa armee hävitamisega. Ei täitunud nende lootused, kes arvasid, et selles heitluses senini võitmatuks peetud fašistliku Saksamaaga NSV Liit jookseb koos oma vastasega verest tühjaks, ning viivitasid seetõttu teise rinde loomisega.

Ligi 1300 mitmesugust ettevõtet evakueeriti esimesel sõja-aastal läänest idarajoonidesse, kus nad lasti uuesti käiku, eeskätt rinde teenindamiseks. Sõja kestel kasvas idarajoonide tööstuse toodang võrreldes sõjaeelsega tunduvalt — Uuralis 3,6-kordseks, Volgamil 3,4-kordseks, Lääne-Siberis 3-kordseks ja kogu Siberis 2,8-kordseks. Sõjatööstuse alal oli näiteks tankide toodang 7—8 korda, lennukite toodang 4 korda suurem kui 1940. a. jne. Lisaks tekkis idarajoonidesse Suure Isamaasõja kestel rida uusi tööstusharusid, eriti rasketööstuse alal, näiteks masinaehituse näol jne. Tänu nõukogude korrale, sotsialistlikule majandussüsteemile, meie kodumaa rikkalikele loodusvaradele, bolševike partei ja seltsimees Stalini targale ja ettenägelikule juhtimisele ning Nõukogude armee ja tööliste, insener-tehnilise personali, kolhoosnike ja intelligenti suurele isamaa-armastusele ja ennast-salgavale tööle õnnestus meil purustada vaenlane ta enda koopas, püstitada võidulipp Berliinile ja sundida vastane tingimusteta kapituleeruma.

Sõja lõppedes asus NSV Liit raskes heitluses saadud haavade paran-damisele. Tööstus viidi tagasi rahuaegsetele roobastele ning võeti vastu NSV Liidu rahvamajanduse taastamise viie aasta plaan (1946.—1950. a.), neljas stalinlik viisaastak, mis aitab tugevdada kättevõidetud sotsialistliku majanduse positsioone ja on üheks etapiks teel

kommunismile. Selle plaani kohaselt tõuseb 1950. a. meie kodumaa tööstustoodang võrreldes 1940. a. omaga 48% võrra, kasvades mõnes tööstusharus aga mitmekordseks. Kõige iseloomulikumalt tõestab meie sõjajärgseid saavutusi rahvamajanduse alal läinud aasta detsembris NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja UK(b)P Keskkomitee poolt välja antud määrus rahareformi teostamise ja toidu- ning tööstuskaupade kaartide kaotamise kohta. Samal ajal kui kapitalistlikud maad heitlevad majanduslikes raskustes, peavad piirama elanikkonna toidunorme, seisavad tööstuskriiside, tööpuuduse ohu ees — võis Nõukogude Liit minna üle vabakaubandusele, alandada toiduainete ja tööstussaaduste hindu ning panna kindel alus oma vääringule. Seda võimaldas meile partei ja Nõukogude valitsuse hoolitsus rahva eest, meie töötajate entusiasm, kes on võtnud endale ülesandeks teostada viisaastak nelja aastaga. Seda võimaldas meile üha laienev stahhaanovlik liikumine oma uute töövõtete, uue tehnikaga. Ning lõpuks, seda võimaldas meile nõukogude töötajate bolševistlik suhtumine töösse, kellele töö ei ole sunduse, vaid au, kuulsuse ja sangarlikkuse asjaks.

Olles demokraatlike, antiimperialistlike riikide bloki juhiks on Nõukogude Liit oma välispoliitikas võidelnud järjekindlalt rahu, rahvaste julgeoleku, üheväärsuse ja sõbraliku koostöö, fašismi lõpliku väljajuurimise ja tõelise demokraatia eest ning kõigi imperialistlike sepiituste, teiste rahvaste rõhumise, majandusliku ja poliitilise vallutamise ja uue sõja õhutamise vastu. Nõukogude rahvas ja tema juhid eesotsas meie kõikide poolt armastatud seltsimees Staliniga on alati pidanud pühaks Lenini pärandust ja võtnud selle teejuhiks oma edasises tegevuses. Nõukogude Liit esimese maana maailmas teostas sotsialistliku riigi ja ühiskonna, tõestades kõikide katsumuste kiuste nende elujõudu ja paremust teiste senini kehtinud majandussüsteemide ja ühiskonnakordade ees.

Edasi uutele võitudele inimsoo parema tuleviku nimel!

Edasi Lenini lipu all Stalini juhtimisel teel kommunismile!

30 aastat nõukogude kooli.

A. PINT.

1. KOOL JA OKTOOBRIREVOLUTSION.

Üheks suurimaks Oktoobrirevolutsiooni saavutuseks tuleb lugeda nõukogude inimese õigust haridusele.

Nõukogude riigi 30 aasta kestel on miljonid meie maa kodanikud kõige mitmekülgsemalt kasutanud seda õigust. Nad on teadmatuse ja mahajäävuse pimedikust tunginud üles teaduse, kunsti ja kultuuri latvadeni. Nõukogude Liidust on saanud maailma harituim maa.

Suures võitluses kultuuri frondil on kolossaalne tähtsus nõukogude koolil. Temal on põhjaneva ja juhtiva tähtsusega osa järelepõlve kommunistliku kasvatusesüsteemis. Uhes meie edu kasvamisega sotsialismi ülesehitamisel suureneb ka kooli osatähtsus ja vastutus nõukogude noorsoo kasvatuses ja hariduses töös.

Kasvav sugupõlv valmistub koolis järgneva tegevuseks — klassideta kommunistliku ühiskonna ehitamiseks. Kuid selle ühiskonna ehitamiseks on kõigepealt vaja omada haridust, teadust, kõrgel tasemel seivat kaasaja tehnikat, marksism-leninismi teooriat.

Siit tulenevad kõrged nõuded, mida esitavad koolile partei, valitsus ja kogu meie võidukas ülesehitustöö. Siit ilmneb kooli järjest kasvav tähtsus sotsialismi ülesehitamisel.

Kooli küsimus, see on meie edasiliikumise küsimus — ütles sm. Kirov UK(b)P Leningradi linnakomitee pleenumil 11. juulil 1934. a.

Nõukogude kool on sõna tõsisel mõttes suure revolutsiooni laps. Tsaari-Venemaa oli kooli alal kõige mahajäänud maa Euroopas. Et mõista Oktoobrirevolutsiooni määratud tähtsust kooli ja hariduse alal, peab omama konkreetset kujutlust rahvahariduse seisukorrast tsaari-Venemaal. Lenin oma kirjutises „Haridusministeeriumi poliitikast“ andis ereda, piitsutava iseloomustuse tsaari „rahva pimestamise“ ministeeriumi tegevusest, kirjeldades veenvaid tõsiasju Venemaa otse uskumatust mahajäämisest ja metsistumisest, mis tulenes pärisorje pidavate mõisnike ülevõimust.

Tsaristliku Venemaa haridusministeeriumi eelarve järgi 1913. a. tuli ühe elaniku peale hariduslikke kulusid ainult 80 kopikat, kuna teistes maades vastav summa oli mitu korda suurem. Kirjaoskajate arv 1910. a. oli ametlikel andmel ainult 21%. Suured maa-alad mittevene rahvusest elanikkonnaga olid peaaegu täiesti koolideta. Tsarism kultiveeris piirimaadel teadlikult patriarhaalset feodaalset survet, hoides rahvast orjuses ja pimeduses. Kaukaasia, Kesk-Aasia ja Siberi erirahvuste hulgas oli kirjaoskajaid kümnendik osa 100-st. Keskkoolid olid peamiselt linnades ja esijoones rikkaste klassi laste tarvis. Tsaarivalitsuse hariduspoliitika peegeldus kogu selleaegse koolihariduse keerukas süsteemis.

Tsaariaegse kooli organisatsioon ja haridustöö sisu olid suunatud õpilastele mitte tõeliste, sügavate teadmiste andmiseks, vaid moraalselt vigaste, tsaarile, mõisnikele ja kapitalistidele alandlike orjade kasvatamisele. Küllaldane on, kui meenutame, et revolutsiooni-eelses algkoolis 24-st nädalatunnist oli 6 usuõpetuse ja 3 kiriku slaavi keele tundi. Mitte asjata ei ütelnud Lenin vana kooli kohta, et see oli drillimise

kool, kus noore inimese mälu koormati teadmiste hulgaga, millest üheksa kümnendikku olid kasutatud ja üks kümnendik moonutatud.

Lenin oma kõnes III noorte kongressil 1920. a. karakteriseeris vana kooli õpetuse sisu järgnevalt: Vana kool kuulutas, et ta tahtvat luua igakülgseid haritud inimesi, et ta õpetab teadmisi üldse. Teame, et see oli läbinisti vale, kuna ju tema ühiskond põhjenes ja püsis inimeste jaotusel klassidesse, — ekspluateerijateks ja ekspluateeritavateks. Loomulikult oli vana kool täiesti läbi imbutunud klassivaimust, andes teadmisi ainult kodanluse lastele, kuna iga teine sõna oli võltsitud kodanluse huvide. Töölise ja töötava talupoja lastele olid tsaariajal kinni keskkoolide uksed, rääkimata kõrgematest õppeasutustest. Mõisnike ja kapitalistide võim ei püüdnud mitte valgustada, vaid püüdis pimestada töötajate teadvust. Venemaa suurimad kirjanikud ja teadlased on suure südamevaluga kirjutanud sellest. Lermontov kirjutas:

„Jumalaga, pesemata Venemaa,
orjade ja härraste maa...“

Puškin väljendas samuti oma luuletuses „Küla“:

„Millal tõuseb isamaa üle vabaduse, hariduse koit?“

Koit tõusis, kuid alles peale tsarismi ja kodanluse kukutamist, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooniga algas uus ajastu. Algas mahajäänud Venemaa ajaloos ennenähtamatu poliitiline, majanduslik ja kultuuriline ümberehitamine. Pärast oktoobripöört osutus haridussüsteemi põhjalik muutmine üheks tähtsaimaks küsimuseks revolutsiooni käigus. Nõukogude võim laostas vana, mõisnike-kapitalistide kooli ja lõi uue, nõukogude kooli, millest praegu võime rääkida suure uhkustundega kui kõige eesrindlikumast koolist maailmas.

Nõukogude kool on oma 30-aastase kestuse jooksul läbinud keeruka teoreetiliste otsingute ja organisatsiooniliste muudatuste tee. Uute vormide leidmine, koolitöö uue sisu süstematiseerimine, uute pedagoogiliste kogemuste kogumine, kõik see õpetajaskonna armee määratu töö juhituna Lenini-Stalini partei poolit ja toetatuna terve maa aktiivist, kandis täisväärtuslikku vilja. Endise seisusliku, tuupimise ja drillimise kooli varemeile kerkis uus suurepärase nõukogude üldrahvalik kool. Senise keeruka ja segase koolisüsteemi asemele, mis oli ehitatud ühiskondliku ebavõrdsuse põhimõttele, valitsevate klasside eesõigustele, takistustele ja ummikutele töötavate masside hariduse teel, lõi Suur Oktoobrirevolutsioon ühtluskooli, mis on kättesaadav kogu rahvale. Ta tegi igaveseks lõpu metsikule barbaarsusele ja orjusele, avades töötajatele tee tõsisele haridusele.

Revolutsiooni esimestest päevadest peale oli nõukogude võimul lahendada kolossaalse tähtsuse ja vastutusega ülesanne — muuta kool kodanluse klassi valitsemise vahendist ühiskonna kommunistliku ümbersünni ja klassivahede täieliku hävitamise vahendiks.

Need nõukogude koolile esitatud suured eesmärgid ongi määrava tähtsusega nõukogude õpetajaskonna, nõukogude rahva edasises töös.

2. NÕUKOGUDE KOOLI LOOMISPERIOOD.

Nõukogude võimu esimestest päevadest peale algas vana kooli ja haridussüsteemi lammutamine, uue kultuuri, uue moraali väljaarendamine ja eluviimine. Esmakord-

selt hakkasid tõeliselt teostuma need eesrindlikud ideed, mille eest sajandite jooksul olid võidelnud inimkonna parimad pead.

2. veebruaril 1918. a. võeti vastu dekreet kiriku riigist lahutamise ja kooli kirikust lahutamise kohta. Sellel dekreedil oli suur poliitiline tähtsus. Nõukogude revolutsioonilise valitsuse hariduspoliitika alused ja uue nõukogude kooli esimesed piirjooned ilmnesisid järgmistes tähtsates dokumentides:

1. Hariduse Rahvakomissariaadi deklaratsioon ühtse töökooli alustest (29. XI 1917).
2. VNSV (PCCP) Konstitutsioon, vastu võetud Nõukogude V kongressil 10. VII 1918.
3. Määrus ühtse töökooli kohta (16. XII 1918).

Need dokumendid olid olulise tähtsusega kooli ja haridustöö revolutsioonilisel ümberloomisel nii linnas kui maal.

Nõukogude kooli poliitika selgitamisel olid ajaloolise tähtsusega ka Lenini kõned õpetajate-internatsionalistide kongressil (2.—6. juunini 1918) ja I hariduskongressil 27.—28. aug. 1918. a. Nendes kõnedes Lenin kutsus üles õpetajaid olema sotsialistliku hariduse pearmeeiks, tegema veendunult propagandamassides, võitlema koos tööliste ja talupoegadega sotsialismi võidu eest. Temale omase tugeva loogikaga selgitas Lenin seda kolossaalset tähtsust, mis on haridusel töötavale massile, sotsialistliku korra ülesehitajale.

Lenini üleskute ei jäänud tulemusteta. Õpetajaskonna paremik läks kaasa parteiga, tõendades seda praktiliselt oma tööga nõukogude võimu kasuks. Kooli majanduslike olude, õpetajate ja õppiva noorsoo töötamistingimuste parandamiseks aitas suuresti kaasa ka Nõukogude valitsuse asjalik praktiline töö.

Esimestest päevadest peale osutas Nõukogude valitsus suurt hoolitsust rahvakooliõpetajate raske majandusliku olukorra kergendamiseks ja samuti laste eest hoolitsemises tootluskriisi ajal. Õpetajate töötasu tõsteti, kooli varustati täiendavate produktidega. Laste tootlusnormi suurendati, koolides organiseeriti sooja eine saamist.

Esimene nõukogude aasta evib vaieldamatult suurimat tähtsust nõukogude kooli ja hariduse ajaloos. Selle aja jooksul rajati nõukogude kooli alused. Käsilkäes parteiga näitas valitsus kogu rahvale uue koolipoliitika elulisust ja selle kõrvalekalduvat, järjekindlat teostamist.

Kodanlik-mõisniklikule haridussüsteemile anti surmav hoop. Lõpp oli vanal, vihatul kroonukoolil, kirjutas Lenin.

Erilist tähtsust rahvahariduse ja kooli arengus omas bolševike partei programm märtsist 1919. a., kus kindlaks määrati kooli ja haridustöö alused. Sellele küsimusele pühendatud osas öeldakse: „Rahvahariduse alal seab partei oma ülesandeks viia lõpule Oktoobrirevolutsiooniga 1917. a. alatud kooli ümbermuutmine kodanlikust klassivalitsemise vahendist klasside kaotamise vahendiks, ühiskonna kommunistliku ümberkujundamise tööriistaks.

Proletariaadi diktatuuri ajajärgul, s. o. tingimuste ettevalmistamise ajajärgul, mis teevad võimalikuks kommunismi täieliku teostamise, peab kool olema mitte üksikommunismi põhimõtete läbiviijaks üldse, vaid ka proletariaadi ideelise, organisatsioonilise ja kasvatusliku mõju läbiviijaks töötajate poolproletaarseis ja mitteprole-

taarseis hulkades, eesmärgiga kasvatada põlvkonda, kes on võimeline lõplikult teostama kommunismi."

Edasi samas programmis (v. võetud 1919. a.) näidatakse, et lähem ülesanne on edasi arendada senini juba nõukogude võimu poolt määritletud kooli- ja haridustöö aluseid, mille hulka kuulub:

Kohustuslik maksuta üldise ja polütehnilise (tutvumine kõigi tähtsamate tootmisaladega teoorias ja praktikas) hariduse andmine mõlemast soost lastele kuni 17 eluaastani.

Juurdepääsu võimaldamine kõrgematesse koolidesse kõigile õpihimulistele, esijoones töölistele.

Kõigi õpetamisvõimeliste kaasatõmbamine kõrgemate koolide tööle.

Kunstlike takistuste kõrvaldamine värskete tööjõudude teelt pääsul õppetoolidele.

Õppijatele majandusliku seisukorra kindlustamine, luues sellega tegelikud võimalused proletaarsetele ja talupoeglikele ringkondadele kasutada kõrgemaid õppeasutusi.

Edasi UK(b)P programm näeb nii siis ette ühtset haridussüsteemi alt üles — kohuslikku, maksuta õpetuse andmist, luues selleks vajaliku materiaalse baasi. Naiste lõplikuks vabanemiseks materiaalses ja poliitilises mõttes tehakse nais-noorsugu hariduse omandamisel täiesti üheõiguslikuks meessooga. Samuti otsustatakse lõplikult küsimus rahvusliku kultuuri ja kooli suhtes, kinnitades emakeelse õpetuse põhimõtte.

Nõukogude kool kuulutatakse ilmalikuks. Nähakse ette laialdane eelkooliaegne kasvatus ja kutsehariduse omandamise võimaldamine. Avanevad suured võimalused poliitharidustööks ja rahva talentide väljaarendamiseks.

Ei kuskil maal maailmas, ei ühelgi ajastul, ei üheski dokumendis ei leita sellist printsiipiaalsust, milleni on tõstetud rahvahariduse küsimus Lenini-Stalini võimsa partei poolt. Esimene kord ajaloo on rahvaharidus kujunenud kõigile töötajale tõesti üldiseks kohustuslikuks, maksuta hariduseks.

Esmakordselt avanesid kõrgema kooli ukseid töölistele ja talupoegadele, ühes materiaalse kindlustusega õppimiseks. Esmakordselt ajaloo võimaldatakse töötavale rahvale juurdepääs sajanditepikkuse arengu jooksul loodud teaduse ja kunsti varasalvedele. Esmakordselt vabanes kool kiriku tagurlikust kõdunevast mõjust. (Nõukogude koolist on religioon välja aetud igaveseks.) Noorsoo maailmavaatelse kujunemise aluseks on pandud marksismi-leninismi suur õpetus. Töötajate põhivaenlasele kodanlusele ja tema ideoloogiale on antud surmahoop.

See oli kommunistliku partei programmi kolossaalne osa võidu saavutamises kultuuririndel.

Õpetajaskond ja rahvas veendusid, et ainult nõukogude võim bolševike partei juhtimisel püstitab ja realiseerib tegelikkuses õieti kultuuri ja rahvahariduse küsimusi.

Partei ja tema juhtide eriline tähelepanu rahvahariduse küsimuste vastu innustas intelligentsi eesrindlikku osa uutele võitudele. Uletades tohutuid kannatusi ja hädasid, nälga ja külma, säästmata oma jõudu, hakkas õpetajaskond ehitama uut ennenähtamatut nõukogude kooli.

Kõikjal avati alg- ja eriti keskkooli, mis tsarismi ajal ei olnud kaugeltki kättesaadavad laiadele töötajate hulkadele. Algul kandis koolide võrgu kasvamine spon-

taanset iseloomu. Ennenähtamatu hooga tungis rahvas teadmiste allika juurde ja talle tuldi selles vastu.

Nõukogude kooli esimese, 1920. a., loenduse andmeist leiame palju huvitavat.

Neil andmeil kasvas ühe ainsa aasta jooksul algkoolide võrk pärast Oktoobri-revolutsiooni 12,6%, s. o. 9256 kooli võrra.

Veel järsumalt kasvas keskkoolide võrk, suurenedes peaaegu kolmekordseks.

Tähelepanuväärne on, et enamik uuestiavatud koolidest langes maakohtadele.

Minevikus harimatu ja mahajäänud küla, unustusse jäänud rahvuslikud piirimaad said avarad võimalused oma koolide avamiseks. Keskkoolide võrk maal kasvas 30-kordseks.

Samuti kasvas eriti tormiliselt õpilaskonna kontingent maakohtades, kus õpilaste arv V—VII klassides suurenes 6-kordselt ja VII—IX klassides 23-kordseks.

Kõrvuti üldhariduslike ja kutseoskuslike koolide kasvuga kasvas kiiresti ka kõrgemate õppeasutuste võrk.

Kisti jäädavalt maha tõkked, mis takistasid töötaval rahval omandada kõrgemat haridust.

Tuhanded tööliste, talupoegade ja punaarmeeaste lapsed astusid kõrgematesse õppeasutustesse, mis omakorda muutis põhiliselt üliõpilaskonna koosseisu.

Huvitavad on andmed kõrgemate koolide kasvu kohta. Kui 1914/15. aastal oli Venemaal 71 kõrgemat õppeasutust, siis oli neid 1921. a. juba 225.

Peab nimetama ka nõukogude ajal tekkinud täiesti uut koolitüüpi, s. o. tööliskoolide. Nad olid määratu tähtsuse kõrgema kooli proletariseerimisel.

Bolševike partei ja Nõukogude valitsus osutavad mitte ainult kestva hoold kooli ja rahvaharidusvõrgu laiendamisel, vaid astuvad ühtlasi ka samme kogu õppekasvatustöö kvaliteedi tõstmiseks, et rajada nõukogude koolitööd teaduslikule alusele, mis kasvataks tõelisi kommunistliku ühiskonna ülesehitajaid marksismi-leninismi põhimõtete alusel.

Neil aastail sünnib kolossaalne muutus õpetajaskonna ja kogu intelligentsi meeleoludes ja tegevuses. Bolševike õige poliitika tõttu asuvad suured õpetajaskonna hulga nõukogude võimu poolele. Kogu see ajajärk kujutab enesest uue kooli, uue hariduse, uue kultuuri tõeliselt kangelaslikku ülesehitamist.

Kasutades töötajate kogu tohutut jõudu ja abinõusid, eeskätt tööliskonna erakordset kangelaslikkust, saavutas noor nõukogude vabariik hiilgavaid võite välise ja seemise kontrevolutsiooni üle. Rahvas kindlustas oma vabaduse ja iseseisvuse. Lenini-Stalini partei ideed võitsid.

Riigi lähemaks ülesandeks oli rahvamajanduse taastamine ja selle edasine arendamine.

„Pärast sõja lõpetamist Nõukogude maa algas üleminekut rahulikule majanduslikule ülesehitustööle“ — loeme UK(b)P ajaloo lühikursusest.

Oma uuele arengisastmele tõusis ka kool. Kogu suuruses kerkis kooli ja õpetajaskonna ette noorsoo organiseerimise ja sotsialistlikule kodumaale ustavuse ja ennastsalgava teenimise vaimus kasvatamise ülesanne.

Loomulikult kerkis seoses sellega üles probleem: kuidas teostada noorsoo kasvatuse ülitähtsat ülesannet, millised on uutes elutingimustes rahva haridustöö vormid, teed ja meetodid, kuidas suhtuda kodanlikku kooli, mineviku kultuuri?

Kiiresti oli vaja teoreetiliselt läbi töötada ja rajada alus õppe- ja kasvatustööks nõukogude koolis selle sõna laiemas mõttes.

Oli vaja luua teaduslik kasvatusteooria, s. o. luua selline kasvatusteadus, mis võimaldaks teostada kasvatust uutel alustel, kasvatada noorsoos selliseid omadusi, mis soodustaksid uue, klassideta ühiskonna ülesehitamist.

Nende ülitähtsate küsimuste lahendamisel ja arendamisel kuuluvad erilised teened V. I. Leninile ja J. V. Stalinile.

Sellesse perioodi kuuluvad Lenini ja Stalini ajaloolised kõned ja artiklid:

1. Lenini kõne kommunistliku noorsoo III kongressil.
2. Märkmeid N. K. Krupskaja teesidele poliitteenilise hariduse kohta.
3. „KK direktiivid Hariduse Rahvakomissariaadi töölisele-kommunistidele.“
4. „Hariduse Rahvakomissariaadi tööst.“
5. „Vähem, kuid paremini.“
6. „Lehekülgi päevikust“, „Kooperatsioonist“.
7. J. V. Stalini ettekanded UK(b)P XII ja XIII kongressil.
8. Stalini ajalooline kõne „Idamaa rahvaste ülikooli poliitilistest ülesannetest“, kus kogu teravusega on püstitatud küsimus kultuuriarenguteedest sotsialismi tingimustes üldse ja rahvuskultuuri arendamise vajadusest eriti jt.

Nii Lenin kui ka Stalin kutsuvad üles noori asuma teaduse vallutamisele ja arendamisele.

Kuid kõnesid ja artikleid, mis käivad selle ajavahemiku kohta, leidub Leninil ja Stalinil terve hulk. Lenini ja Stalini kõned ja kirjutised avasid kooli tegelikele töötajatele avarad tööperspektiivid, varustades haridustöölisi noorsoo kommunistliku õpetamise ja kasvatamise teooriaga.

Kommunistliku kasvatuse teooria andis meie õpetajaskonnale „veendumuse, orienteerumisejõu ja arusaamise ümbritsevate nõudmiste sisemisest seosest“ (Stalin).

Selle asjaoluga seletuvadki need tohutud edusammud, mis hoolimata erakordsetest raskustest on omased lähendatud ajastu rahvaharidusele.

Relvastatud Lenini ja Stalini õpetusega, hakkas õpetajaskonna eesrindlik osa julgelt ja veendunult ehitama uut kooli, osutades seejuures erakordset ennastsalgavust ja sangarlust.

Piisab nende raskete päevade meenutamisest.

Tugev majanduslik laostumine imperialistliku sõja ja kodusõja tingimustes põhjustas isegi teatavat kultuuriliste asutuste võrgu koondamist.

Nõukogude X kongress 1922. aastal võtab vastu erilise otsuse vajaduse kohta kiiremas korras peatada koolivõrgu edasine koondamine ja võtta tarvitusele kiired abinõud rahvahariduse peale kulutatava eelarve suurendamiseks.

V. I. Lenin kinnitab kategooriliselt ühel oma esinemisel: „Muidugi, esmajärjekorras tuleb koondada mitte Hariduse Rahvakomissariaadi kulusid, vaid teiste ametkondade kulusid selleks, et vabanenud summad juhtida Hariduse Rahvakomissariaadi vajaduste rahuldamiseks“ (Lenin, Teosed, XXVII k., lk. 388).

Alates 1923.—1924. aastast näitab koolide ja teiste hariduslike asutuste võrk uuesti pidevat tõusu.

Tänu partei terasele tähelepanule ja hoolele hakkab eriti hoogsalt arenema kultuuriline ülesehitustöö mittevene rahvaste hulgas.

Seda tõendavad ilmekalt faktid.

Ajavahemikus 1920.—1925. a. arendas 60 rahvust emakeelset õpetust I astme koolides ja 30 rahvust II astme koolides.

Koolisüsteemi struktuuris toimuvad mõningad muudatused.

Rahvahariduse alal peetav esimene parteiline nõupidamine (31. XII 1920 — 4. I 1921) kehtestas põhilise üldharidusliku koolina 9-klassilise kooli asemel 7-klassilise kooli kahe kontsentriga (4+3).

Üldhariduslik kool hõlmas nii siis lapsi kuni 15. eluaastani (8—15), alates 15. aastast algab kutsealane haridus.

Maa raske majanduslik olukord ja kaadrite puudus sundis parteid kutsehariduse algust alandama 17. eluaastalt 15. eluaastale.

1923. õppeaastal organiseeritakse linnades vabrikutehase koolid, maal — maa- noorte koolid.

Sel perioodil tehakse ära suur töö kooli õppe- ja kasvatusprotsessi sisu ja metoodika valdkonnas. Tõsi, kahjuks suurte metoodilist ja pedagoogilist iseloomu kandvate vigadega.

Alates 1922. aastast ilmuvad Riikliku Õpetatud Nõukogu kompleksi kavad, mis tegelikult likvideerisid ainete õpetamise algkoolis, jaotades kogu õppematerjali kolme ossa: „loodus“, „töö“ ja „ühiskond“.

Kompleksmeetodi kõrval hakkavad koolis levima ka teised protežeeritud „uudsused“, mis ilma kriitikata võeti üle kodanlikust pedagoogikast (Dalton-plaan, projektide-meetodi algmed).

Eesrindlik õpetajaskond ja samuti lastevanemad, kes polnud rahul kompleksmeetodi järgi töötamisega, katsuvad paljudes kohtades „kompleksidele“ vastu töötada.

Õpetajad tundides ja lisatundides tegelevad aineõpetamisega, püüavad kätte õpetada lugemise ja kirjutamise, ning peastarvutamise oskust.

Kuid hoolimata kompleks-alastest moonutustest ilmneb selle ajajärgu kooli töös palju huvitavat ja õpetlikku.

Kool tegi palju ära õpilaste lähendamiseks elule. Kasvas tunduvalt õpilaste poliitiline silmaring, arenes õpilaste oskus iseseisvalt töötada.

1922. a. silmapaistvaks sündmuseks on pioneeride organisatsiooni tekkimine, mille kasvab ja areneb harukordse kiirusega.

Asjata ei öelnud Kirov: „Näib, et meil rohkenevad pioneerid kiiremalt kui inimesed sünnivad.“ Pioneeride organisatsiooni tekkimine ja kiire levimine, kuhu massiliselt astus õpilaste paremik, põhjustas kommunistliku teadlikkuse ja kasvatus- töö tõusu kommunismi vaimus kogu õppiva noorsoo hulgas.

Oma enamikus asub õpetajaskond Nõukogude valitsuse poolt näidatud teele ja tõendab oma ustavust talle sangarlike tegudega kultuuririndel.

3. KOOL ESIMESE VIISAASTAKU PERIOODIL.

Kool, hoolimata mitmesugustest takistustest ja moonutustest, sammub kindlalt edasi, saavutades oma töös märkimisväärset edu.

Nõukogude rahvas saavutab suuri võite kõikidel poliitilise, majandus- ja kultuurielu aladel.

Kuid partei ei rahuldunud saavutatud eduga, vaid püstitas rahvale üha uusi ja otsustavaid ülesandeid meie kodumaa edasise õitsengu kindlustamiseks.

Sellisteks uuteks ajaloolisteks ülesanneteks olid maa industrialiseerimine ja põllumajanduse kollektiviseerimine.

Seoses sellega kerkis erilise teravusega esile kaadrite küsimus, rahvahariduse küsimus.

ULKNU VIII kongressil 1928. aastal püstitas seltsimees Stalin printsiipsaalselt nõudmise — luua intelligents tööliklassi inimestest.

Viie aasta plaani kohaselt ehitatavad uued vabrikud ja tehased nõudsid tohtul hulgal kvalifitseeritud tööliiskaadreid. Põllumajanduse rekonstrueerimine nõudis selle teostajate, organiseerijate ja kolhoosi juhatajate kaadrite loomist.

Oma, kõrge kvalifikatsiooniga intelligentsi loomise küsimus omandas nüüd erilise teravuse.

See on põhjuseks, miks seltsimees Stalin püstitas UK(b)P XVI kongressil 1930. aastal peamise esmajärjekordse ülesandena kiireimas korras ülemineku üldkohustuslikule algharidusele „... sest selline üleminek tähendaks otsustavat sammu kultuurilises revolutsioonis“.

UK(b)P KK tunnistas vajalikuks sisse seada juba alates 1930/31. õppeaastast üld-sunduslik koolikohustus lastele 8.—9.—10. eluaastates, laiendades seda kohustust 11-aastastele lastele alates 1931/32. õppeaastast.

Tööstuslinnades ja töölisasulais kehtestati kohustuslik 7-aastane kool kõigile lastele, kes lõpetasid algkooli 1930. aastal.

14. augustil 1930. a. järgnes NSV Liidu RKN otsus üldise kohustusliku alghariduse kohta.

Tuleb märkida, et selle erakordselt tähtsa küsimuse lõplikuks lahendamiseks tehti ära suur ettevalmistustöö nii koolivõrgu laiendamise kui ka õpetajate-kaadrite ettevalmistamise alal.

Nüüd, pärast valitsuse otsust, hakkas koolisüsteem meie maal arenema ennenägematu kiiruse ja hooga. Kogu maa oli mobiliseeritud selle grandioosse ülesande teostamiseks.

Loodi erilised komiteed koolikohustuse täitmise alal nii keskustes kui ka kohtadel. Toimusid spetsiaalsed konverentsid, kongressid, nõupidamised. Erilist tähelepanu omistas koolikohustuse täitmise küsimustele ajakirjandus. Algas massiline üldrahvalik liikumine kooli konkreetseks abistamiseks.

Kõik see tähendas otsustavat sammu edasi kultuurilises revolutsioonis, saavutati „suurim võit mitte ainult kultuuri-, vaid ka poliitilisel ja majanduslikul rindel“, millele vajadusele juhtis tähelepanu seltsimees Stalin juba 1925. aastal¹.

Üldise alghariduse edukas elluviimine avas avarad võimalused edaspidiseks koolihariduse taseme tõstmiseks, mille juurde asuski meie maa teisel viisaastakul.

Esimese viisaastaku iseloomustavaks nähtuseks on mitte ainult koolivõrgu arvuline kasv ja ranvanariduse-aja ilmekas hoog, vaid ka pöördeline paranemine õppe- ja kasvatustöö kvaliteedis.

¹ Stalin, Leninismi küsimusi, 9. trükk, lk. 150.

Oma arenguteel elas nõukogude kool üle ka piinarikkaid kvaliteedilisi haigusperioode. Uksikud pedagoogid püüdsid tuua kooli-praktikasse tegelikus elus kontrollimata meetodeid, asudes kergemeelsele katsetamise teele.

Seda ajajärku iseloomustab vaenuliku ja ebateadusliku kooli väljasuremise teooria täielik paljastamine, kooli, mis oli laenatud kriitikata Lääne-Euroopast.

Seoses klassivõitluse tugevdamisega ideoloogilisel rindel, astuvad eriti avameelselt välja mitmesuguste kodanlik-reaktsiooniliste voolude esindajad kooli- ja kasvatusküsimumste alal, et kunstlikult takistada nii kasvatus teooria, kui ka praktika arengu tempot, mis ilmnis viisaastaku nelja aastaga eduka täitmise taustal, millesse väga paljud suhtusid esialgu skeptiliselt.

Kooli „väljasuremise teooria“ poolehoidjad püüdsid nii uurimisinstituutides kui ka rahvahariduse organites levitada niinimetatud „projektide meetodit“ „teaduste aluste“ tundmise kahjuks, meie kommunistliku noorsoo kasvatus kahjuks.

Kodanlastest restaureerijad püüdsid kogu jõuga eemaldada nõukogude kooli kommunistliku kasvatus ülesannetest, ellu kutsuda vana kooli, pidurdada meie rahva ennenägematut tungi haridusele ja kultuurile.

Kuid nõukogude rahva vaenlastele suleti tee ka siin. UK(b)P KK määrus 5. septembrist 1931. a. tegi lõpu nõukogude korra kõige kahjulikumale teooriale, niinimetatud „kooli väljasuremise teooriale“. KK määrus tõi otsustava pöörde nõukogude kooli ellu, kindlustas talle edaspidise arengu ja õitsengu.

Eesrindliku õpetajaskonna, partei kohalike organisatsioonide ja ühiskonna aktiivsel kaasabil viiakse ellu partei ajalooline määrus.

Kuulutati otsustav võitlus kõigile kodanlik-vaenulistele teooriatele; võitlus tõeliselt sügavate ja püsivate „teaduste aluste omandamise eest“. Tõsteti teravalt üles eesrindliku kooli ja pedagoogide kogemuste üldistamise, õpetajate ja rahvahariduse alal töötajate ideelis-poliitilise ja teadmiste kvaliteedi tõstmise küsimused. Ja tulemused ei lasknud end oodata. Järsult tõuseb meie koolides õppe- ja kasvatus-töö kvaliteet.

Selles koolitöö kvaliteedi suurejoonelises ümberkorralduses osutab nõukogude õpetajaskonnale päev-päevalt abi bolševike partei.

25. augustil 1932. a. annab KK määruse alg- ja keskkoolide õppeplaanide, programmide ja režiimi kohta. Selle keskseks ideeks on õpilaskonnale kõrge üldhariduse kindlustamine, teadmiste ellu rakendamine, sotsialistliku ülesehitustööga sidumine. Koos sellega rõhutatakse õpetaja juhtivat osa, taastatakse ajalooliselt väljakujunenud õppetöö vorm — õppetund, õpetus mitmesuguste meetoditega.

Eriti tugevalt rõhutatakse vajadust „juhtida sihikindlalt kasvatustööd“.

1933. aasta algul ilmub uus määrus stabiilsete õpikute tarvituselevõtmise kohta ja 1934. a. — ajaloo ja maateaduse õpetamise kohta. Viimane ütleb, et ajaloo ja maateaduse õpetamine peab baseeruma arusaadavusele, näitlikkusele ja konkreetsusele ning esitamise vorm peab olema elav, üldiselt arusaadav ja huvipakkuv.

1934. aastasse kuulub veel üks partei ja valitsuse eriti tähtis dokument „Alg- ja keskkooli struktuurist NSV Liidus“, milles lõplikult otsustati kooli ühtse struktuuri küsimus kõigis vabariikides.

Kõik need partei ja valitsuse määrused peegeldavad eredalt meie maa jõudu ja tema arengu suuri perspektiive.

Kasvades sotsialismi oludes tugevaks kultuuriliseks jõuks, nõukogude õpe-

tajaskond reageerib stalinlikule koolile osutatud abile visa tööga, noore kasvava põlve õpetus- ja kasvatustöö parandamisega.

Nõukogude kool kujuneb kõige eesrindlikumaks, kõige ideelisemaks kooliks kogu maailmas, mitte ainult organisatsiooniliselt, vaid ka sisuliselt, — põhioolult, mida on sunnitud tunnistama isegi meie vaenlased.

Tehes kokkuvõtteid NSV Liidu kultuurilise arengu kohta esimese viisaastaku kestel ja märkides teise viisaastaku ülesandeid sm. Molotov ütles UK(b)P XVII kongressil: „NSV Liit sammub kultuuri arengu teel edasi nagu hiiglane.“

4. NÕUKOGUDE KOOL TEISEL VIISAASTAKUL.

Teise viisaastaku plaanis oli märgitud üldise kohustusliku alghariduse lõpuleviimine ja üldise kohustusliku polütehnilise hariduse teostamine seitsmeaastase kooli ulatuses, esijoones maal, kuna linnades see ülesanne oli põhiliselt juba lahendatud esimese viisaastaku kestel.

Need teise viisaastaku plaanid täideti täielikult, millest teatas sm. Molotov partei XVIII kongressil. Teisel viisaastakul suurenes õpilaste arv NSV Liidus 21,3 miljonilt 29,4 miljonile.

Eriti kiirelt kasvasid õpilaste kontingendid seitsmeaastastes koolides ja keskkoolides. Teisel viisaastakul kasvas õpilaste arv V—VII klassis kahekordseks, see tähendab kui 1932.—33. a. NSV Liidus mittetäielikes keskkoolides õppis 3 miljonit 515 tuhat õpilast, siis 1937. — 38. a. oli neid juba 7 miljonit 677 tuhat; kasv seega 213% võrra.

Vanemate, VIII—X klasside õpilaste kontingent suurenes 15-kordselt, s. o. kui 1932.—33. a. õppis NSV Liidu keskkoolides 67 tuhat õpilast, siis oli nende arv 1937.—38. a. juba 1 miljon 13 tuhat; kasv 1512% võrra.

Eriliselt näitlik on finantseerimise kasvamine rahvahariduse vajadusteks. Riigi kulutused haridusele moodustasid NSV Liidus esimesel viisaastakul 10,1 miljardit rubla, kuid teisel viisaastakul need tõusid juba 50,4 miljardi rublani.

Teise viisaastaku jooksul on Nõukogude riik saavutanud silmapaistvaid edusamme ka rahvuskultuuri alal, eriti kooli ülesehitamises Kesk-Aasia vabariikides, kus see tunduvalt ületas kooli arengu keskmist tempot võrreldes kogu Nõukogude Liiduga.

Kui 1914. aastal tadžikke õppis koolis vaid 400, siis oli see arv 1938.—39. aastal tõusnud 235 tuhandeni. Kasv seega 600-kordne.

Teise viisaastaku lõpul õppis Kasahstanis lapsi 45 korda rohkem kui enne revolutsiooni. Siin on huvitav kõrvutada Nõukogude Liidu rahvaste hariduse tormilise kasvuga koolivõrgu arengut kodanlikus Eestis samadel aastatel.

1931/32. õppeaastal oli Eestis 1269 algkooli, 1936/37. õppeaastal — 1224, s. o. nagu näeme 45 võrra vähem kui 1932. aastal. Õppijate arv algkoolides moodustas 1931/32. aastal 109 tuhat, 1936/37. õppeaastal aga 107 600.

Kui 1932/33. aastal keskkooli oli Eestis vaid 68 (nende hulgas 34 era-keskkooli), siis 1936/37. aastal keskkoolide arv oli 62.

Kui 1926/27. õppeaastal keskkoolides õppis 18 tuhat õpilast 600 klassikomplektis, siis 1932/33. aastal — 11 878 õpilast 417 klassikomplektis.

Esitatud arvud tõendavad veenvalt, milliste hiiglasammudega edeneb koolivõrk paljurahvuselises Nõukogude riigis ja kuivõrd jääb sellest maha kodanlik kool ja eriti koolivõrk ning õpilaste arv kodanlikus Eestis, kuivõrd vähe osutas tähelepanu eesti kodanlus rahvuskoolidele (vene, juudi jne.).

Me ei räägi õppe-kasvatustöö sisust Eesti kodanlikus koolis, mis kaugelt jääb maha teaduslikkusest, humaansusest, demokratismist nõukogude koolis.

NSV Liidus on likvideeritud rahvuslik rõhumine. Nõukogude valitsus kehtestas rahvaste ja rasside täieliku üheõiguslikkuse, on kindlustatud emakeelne kool igale rahvusele.

Olgu siin märgitud, et teise viisaastaku jooksul ilmus NSV Liidus koolikirjandust 105 rahvuskeeles.

Leninlik-stalinliku rahvuspoliitika teostamise tulemusena, bolševike partei juhtimisel, murdes vaenuliste klasside vastupanu saavutasid meie liidu rahvad suurima õitsengu mitmesugustel sisult sotsialistliku kultuuri rahvuslikes vormides, teostades suure NSV Liidu rahvaste vankumatu sõpruse tugevnemise.

Tohutu suur murrang rahvahariduse valdkonnas, mille teostasid bolševike partei ja Nõukogude valitsus laiade töötavate masside huvides, leidis kujuka väljenduse Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Konstitutsiooni märkimisväärses 121. paragrahvis.

Visas, halastamatus võitluses saavutas nõukogude rahvas selle, mis nii veenvalt ja lihtsalt on väljendatud stalinlikus konstitutsioonis: „NSV Liidu kodanikel on õigus haridusele.“

Ja see õigus haridusele, mis on fikseeritud stalinlikus konstitutsioonis, pole tühjad sõnad, see on kindlustatud riiklike vahendite süsteemiga ja teostatakse tegelikuses NSV Liidu kodanike poolt.

Ülemal me nägime, et kohustuslik algõpetus on NSV Liidus juba teostatud, keskharidus meie riigis muutub üldreeglikuks linna ja maa töötavale rahvale. Neile kuulub kitsendamatu õigus astuda ka kõrgemasse õppeasutustesse.

Rõhuv enamik kõrgemate õppeasutuste üliõpilastest on tööliste ja talupoegade lapsed. NSV Liidus on kaotatud igasugused sotsiaalsed takistused õppeasutustesse sisseastumisel: sinna võetakse vastu elanikkonna kõikide sotsiaalsete kihtide lapsi.

Meie põhiseadus mitte ainult kohustab vanemaid laste õpetamise eest hoolitsema, vaid paneb kohustuse ka riigile endale. Sellist kohustust ei võta endale ainuski kapitalistlik riik.

Esimeste stalinlike viisaastakute edukas täitmine ja ületamine kindlustas NSV Liidu kultuurilisele ülesehitistööle veel ennenähtamatu hoo, kindlustas meie nõukogude koolile ja pedagoogilisele teadusele ennenähtamatu õitsengu.

Partei ja valitsus hindasid kõrgelt nõukogude õpetajaskonna osatähtsust, kes on ära teinud kolossaalse töö meie riigi kindlustamise ja kuulsuse nimel.

Kuid vähe sellest. Kogu ettenägelikkusega püstitas partei pedagoogilise teooria edasise arengu ja nõukogude õpetaja autoriteedi tõstmise küsimuse.

Ajaloolises otsuses „pedoloogilistest moonutustest rahvahariduse süsteemis“ asetask Partei KK 1936. aastal nõude „asetada väärilisele kohale pedagoogika ja pedagoogid“.

Partei keskhäälekandja „Pravda“ juhtkirjas öeldakse, et pedagoogika on sotsialistlikus riigis tähtsamad teadusi.

Tõstetakse kõrgele õpetaja osatähtsus õppe- ja kasvatustöös, partei ja valitsus tugevdavad tegelikkuses ta autoriteeti õpilaste, vanemate ja avalikkuse silmis.

Nii näiteks kehtestatakse valitsuse poolt alg- ja keskkooli personaalsed ja teene- lise õpetaja kutsed.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega autasustatakse silmapaistvate teenete eest õppetegevuses ja laste nõukogulikus kasvatuses ning ühiskondlikust tööst aktiivse osavõtu eest NSV Liidu ordenitega ja medalitega ühekorraga üle 4700 maa-õpetaja.

Õpetajate-armee vastab partei ja valitsuse tähelepanule ja hoolele uute edusam- mudega hariduserindel.

Kümned tuhanded õpetajad hakkavad end endisest suurema eduga ideelis-poliiti- ltselt täiendama, töötades väsimatult oma kvalifikatsiooni ja pedagoogilise meister- likkuse tõstmise alal.

Varustades end teadusega, õppides ja üldistades oma kogemusi teeb eesrindlik õpetajaskond oma saavutusi ja edusamme teatavaks teistele.

Mainitud ajajärgule on iseloomulik tihe kontakt ja vastastikune koostöö teadus- like töötajate ning õpetajaskonna vahel. Õpetajaskond võtab aktiivselt osa uurim- istööst pedagoogika alal.

Saab alguse teaduslik-metoodiliste konverentside võimas laine, mis toimub igal aastal rajooni, linna, krai, oblasti ja lõpuks vabariigilises ulatuses.

Pedagoogiline teadus rikastub uute tööde, uute avastustega. Hakatakse kritisee- rima paljusid endisi pedagoogilisi põhimõtteid, kooli- ja kasvatusküsimuste alal vaidleb, diskuteerib mitte ainult õpetajaskond, vaid ka lastevanemad, kommunist- likud noored ja avalikkus.

Iga nõukogude kodanik oli nõukogude kooli, nõukogude haridussüsteemi, nõu- kogude pedagoogilise teaduse uue tõusu ja ennenähtamatu õitsengu tunnistajaks.

5. KOOL KOLMANDAL VIISAASTAKUL.

Kolmanda viisaastaku plaan näeb ette tõeliselt grandioosset kava kultuurilise ülesehitustöö alal.

Endisest suurema selgusega avanevad nõukogude rahva, nõukogude õpetajas- konna silmadele rahvahariduse edasise arengu perspektiivid UK(b)P XVIII kong- ressi otsuste alustel, mis määrasid kindlaks rahvamajanduse uue ennenähtamatu kasvu ja koos sellega töötajate materiaalse ja kultuurilise taseme tõusu.

„Nüüd,“ märgitakse partei XVIII kongressi otsustes seltsimees Molotovi aruande kohta, „seisneb ülesanne töötajale sellise heaolu ja kultuurilisuse tõstmise loomis- es, mis vastaks nõukogude rahva tekkinud vajadustele, millised on saavutamatud kõige rikkamaile kapitalistlikele maadele ja tähendavad sotsialismi jõudude tõelise õitsengu algust, sotsialistliku kultuuri uut õitsengut.“

Tõrjudes tagasi intervente, halastamatult purustades seesmist kontrevolutsiooni, luues maal tööstuslikku baasi, ehitab ja ehitab meie sotsialistlik nõukogude riik kõrvalekaldumatult proletaarset sotsialistlikku kultuuri, loob oma sotsialistlikku rahvahariduse süsteemi, oma eesrindlikku kooli, noorsoo kommunistliku kasvatuse

tõeliselt teaduslikku teooriat. Täidetakse edukalt partei loosung — luua oma kõrgekvaliteediline intelligents.

Esimese viisaastaku programm on täidetud nelja aastaga; teise viisaastaku programm on täidetud ületamisega.

Kolmanda viisaastaku plaanis, mis kiideti heaks UK(b)P XVIII kongressi poolt, püstitati kogu teravusega uus vastutusrikas ülesanne — „teostada üldine keskharidus linnades ja viia lõpule maal ja kõikides rahvusvabariikides üldine seitsmeaastane keskharidus“.

Kolmanda viisaastaku lõpuks oli ette nähtud tõsta alg- ja keskkoolides õpilaste arv enam kui 40 miljonile.

Sõjaeelse kolme aasta jooksul 1938/39.—1940/41. tõuseb järsult seitsmeaastaste koolide arv, veel suuremal määral aga keskkoolide ja neis õppijate arv.

Võtame näiteks õpilaste arvu VNFSV-s. Kui kolmanda viisaastaku algul V—VII kl. õppis ainult 4 miljonit 933 tuhat õpilast, siis 1940/41. õppeaastal oli mitte-täielikus keskkoolis õppijate arv tõusnud 6 miljoni 544 tuhandeni.

Kui 1937/38. a. alguses õppis VIII—X klassides 594 tuhat, siis sõja alguseks, s. o. 1940/41. aastaks oli see arv 1 miljon 382 tuhat.

Samasugust pilti näeme ka teistes liiduvabariikides.

Asjata ei õelnud sm. Molotov oma aruandes partei XVIII kongressil: „Praegu peaaegu pole enam töölisperekonda, kus poleks lapsi, kes omavad keskharidust. Ja üha enam kasvab selliste tööliste, teenistujate ja samuti talupoegade perekondade arv, kelle lapsed omandavad kõrgema hariduse“ (stenograafil. ülestähend., lk. 309).

Koos koolihariduse süsteemi edasise arendamise ja tugevnemisega märgitakse ära ka kogu õppe-kasvatustöö kvaliteedi tõus lähemaiks aastaks.

XVIII kongressil ütleb sm. Molotov aruandes kolmanda viisaastaku kohta:

„Meil on loodud niipalju eeldusi, niipalju võimalusi meie ühiskonna edasiseks tõusuks ja täielikuks õitsenguks, et nüüd seisab meil peamine ülesanne kommunistlik-teaduslikus suhtumises oma töösse ja eriti meie bolševistliku töö edukuses nõukogude intelligentsi suureks paisunud kaadrite ideelise kasvatuse alal.

On saabunud aeg, kus esikohale tõusevad kasvatuslikku iseloomu kandvad ülesanded, töötajate kommunistliku kasvatuse ülesanded.“

Bolševike partei juhtimisel asus paljumiljoniline nõukogude rahvas vaimustusega viisaastaku grandioosete ülesannete täitmisele ja astub lühikese ajaga tähelepanu äratava sammu kooli ja hariduse alal.

Kiirelt laieneb koolide ja kultuurhariduslike asutuste võrk. Võib tähele panna ennenähtamatut noorsoo juurdevoolu keskkoolidesse ja kõrgematesse õppeasutustesse. Kerkivad pioneeride paleed, rohkearvulised lastesanatoomiumid ja puhkekodud avavad oma ukсед.

Meie kodumaa kahtub uue kuulsusega teadlaste, kirjanike, muusikute ja sportlaste hiilgavatest saavutustest.

Eranditult kõik on kaasa haaratud loova töö vaimustusest.

Kogu maailma töötava rahva pilgud on suunatud Nõukogude Liidule, kadedusega vaatavad nad sotsialismi alusel uut elu ülesehitavaid nõukogude inimesi, jälgivad maad, kus ei tunta tööpuudust, kus on kaotatud inimese ekspluateerimine inimese poolt.

Balti vabariikidest (eesti, läti, leedu) töötajad, lääne-ukraina ja lääne valge-

venemaa töölised ja talupojad, moldaavia töötajad pöörduvad Nõukogude valitsuse poole palvega, võtta neid vastu nõukogude rahvaste sõbralikku perre.

Nende rahvaste ammu aegne soov leiab rahuldust. Teadlike ja ausameelsete inimeste uued miljonid lülitatakse sotsialismi ülesehitusse.

6. NÕUKOGUDE KOOL SUURE ISAMAASÕJA PÄEVIL.

Vaenlaste reetlik kallaletung meie kodumaale segas kolmandal viisaastakul ettenähtud kultuurilist ülesehitustööd. Algas Suur Isamaasõda.

Sõja-aastail pidid eksami sooritama mitte ainult majanduslikud ressursid, töenduslikud võimalused ja sõdivate maade sõjatehnika, vaid pandi proovile ka inimesed, inimese omadused, kasvatus ja õpetuse süsteemid.

Sõda tõestas kogu selgusega, et nõukogude kool seisab järelkasvava põlve kommunistlikus kasvatamises õigel teel. Nõukogude kasvatus süsteem sooritas Suures Isamaasõjas kahtlematult oma eksami.

Mitte vähesel määral olid nõukogude kooli ja perekonna viljaka kasvatus tulemusteks nõukogude sõdurite kõlblad ja õilsad omadused, nende kõrge ideelisus ja raudne vastupidavus, mehisus ja võrratu kangelaslikkus.

Oma töös sõja-aastatel kohtusid rahvahariduse organid paljude raskustega. Tunduv osa õpilastest lahkus koolist tööle ettevõtetesse ja põllumajandusse, asendades tööpinkide juurest rindele läinud isasid ja emasid, vanemaid õdesid ja vendi. Koos isadega läksid tihti rindele ka nende alaealised lapsed.

Järsult kahanes kooliruumide arv, millest paljud kasutati ära riigikaitse huvides. Kasvas mitmevahetusega töötamine koolis. Kerkisid esile suured raskused küttega, õppevahenditega, õpikutega. Tekkisid takistused õpilaste toitlustamises, jalanõude ja riietega varustamises. Sellest hoolimata tulid rahvahariduse osakonnad oma ülesannetega hiilgavalt toime.

Vaatamata sõjaliste ülesannete tähtsusele ei unustanud partei ja valitsus hetkekski kooli huvisid ja vajadusi, aidates päevast päeva õpetajaskonda ja rahvahariduse osakondi nende raskes, vastutusrikkas töös.

Kui esimesel sõja-aastal võiski tähele panna koolide võrgu kokkutõmbamist mõningal määral, siis juba teisel aastal algas koolide-võrgu kasv ja sõja lõpuks, 1943/44. õppeaastal see küündis peaaegu ennesõjaaegse tasemeni. 1946/47. õppeaastal ületas koolide arv juba ennesõjaaegse taseme.

Valitsuse määrustega avati 1943. ja 1944. a. uut tüüpi õppeasutused: töölis- ja maanoorte koolid, mis võimaldavad poistel ja tütarlastel 14—25 a. vanuses, kes töötavad ettevõtetes, asutustes, kolhoosides ja sovhoosides, jätkata oma hariduse täiendamist tööd katkestamata.

Peale selle on sõja-aastatel avatud laialdane internaatide, lastekodude ja varjupaikade võrk lastele, kes on kaotanud sõja koledeste läbi vanemad.

Mis puutub kasvatus töö kvaliteedisse, siis andis nõukogude kool meie noorsoole endiselt mitte ainult põhjalikke teadmisi, hoides alles õpilaste suhtes kõrge nõudlikkuse taseme, vaid arendas laialt õpilastes ka ühiskondlikult kasulikke tööd.

Põllutööde kõige pingerikkamail ajajärkudel andis kool abi sovhoosidele ja kolhoosidele. Õpilased koos õpetajatega kogusid metalli-jäätmeid, korjasid ravim-

taimi, kingitusi sõduritele, olid valvel haiglates, andsid tõhusat abi sõjaväelaste perekondadele. See koolinoorte praktiline töö oli väga mitmekesine ja mõjukas.

Selline meie noorsoo patriootiline igapäevane töö kasvas tugevaks timurlaste liikumiseks, mis haaras kogu Nõukogude Liidu laste armee ja tõendas nende tulist ja tõelist isamaa-armastust.

Nõukogude kool, tema õpilased ja õpetajad tõendasid kogu rahvale oma oskust tulla toime neile pandud ülesannete lahendamisega, oma võimet — ületada igasugused raskused.

Ei saa ilma sügava seesmise liigutuseta meelde tuletada 1941. a. karme päevi, mil Leningrad, linn-kangelane, osutas vastupanu vaenlase marulisele survele. Pani vastu, võitis kõik takistused ka kool.

Rasketel blokaadi-kuudel, mil fašistlike lennukite õhurünnakud muutusid üha tihedamaks, viis kool oma õppetöö varjendisse.

Õpetajad koostasid päeva kohta kaks tunniplaani: üks — normaalseks tööks koolis, teine — töötamiseks pommivarjendis. Oli puudus küttest ja petrooleumist. Õpilased koos õpetajatega lammutasid puumaju ja vedasid kooli juurde palke. Tung õppida võitis kõik takistused. Sügavamalt kui kunagi varem tundsid õpilased end kooliga kogu hingega seotud olevat.

Raskeid katsumisi kandsid leningradlased. Linnas puudus elektrivalgus, ei töötanud veevärk ega kanalisatsioon. Jäid seisma trammid. Õpilaste arv kahanes iga päevaga. Paljud lapsed olid sunnitud otsima teenistust, avaldasid mõju lähimate omaksete haigus ja surm.

Koolide direktorid said loa õppetöö ajutiseks katkestamiseks. Kuid linna enamikus koolides mehised õpetajad ja õpilased ei andnud alla.

„Hoiame kooli tuksuont kuni lõpuni, teeme kõik, et õpilased võiksid üle minna järgmistesse klassidesse, lõpetada kool,“ nii rääkisid õpetajad jaanuaris õpetajate konverentsil.

Nii töötas meie kool sõja süngetil päevadel, andes noorsoole sügavaid teadmisi, kasvatades teda tõelise armastuse vaimus isamaa vastu, lepitamatu vihkamise vaimus alatu vaenlase vastu.

Kes kuulatas sõja-aastail noorsoo eneseavaldusi, luges õpilaste kirjandeid ja kirju, jälgis nende praktilist tegevust, see võis oma silmaga näha ja veenduda meie nõukogude kooli tohutuis teenetes, kes kasvas inimesi, kes palavalt armastasid oma kodumaad, ausalt ja ennastsalgavalt andsid oma panuse isamaale, kes oli neid sünnitanud.

Esitame näiteid õpilaste kirjandeist teemal „Nõukogude kooliõpilased Isamaasõja päevil“:

„...kodumaa! Mu armastatud ema. Sina hoidsid meid, sina hellitasid meid, sa kinkisid meile oma parimad annid, sa ei pidanud meie jaoks midagi paljuku. Ja pole ohvrit, mis oleks võrdne tolele armastusele, millega sa meid ümbritsesid alates lapseast. Ja mina, sinu poeg, töörahva poeg töotan sulle kõikide hukkunud õdede ja vendade mälestuse juures, et ma maksan kätte! Julmalt, halastamatult iga oma veretilgaga. Kui vaenlase mürsk kisub mul käre otsast, saan võitlema ühe käega. Kui ma jään ilma jalgadest, rooman kiskjatekarja juurde ja äigan neile granaadiga. Kui mul torgatakse välja silmad, näen vaenlast oma südame silmadega ja ei lase märgist mööda...“

Sellist palavat isamaa-armastust ilmutasid tegelikkuses tuhanded ja miljonid nõukogude kooliõpilased.

Ei kustu kunagi meie mälestusest Zoja Kosmodemjanskaja ja Krasnodoni pörandaaluste kommunistlike noorte organisatsiooni kangelaste ennenähtamatud vägi-teod, mis tõendasid kogu veenvusega, et nõukogude kord ja nõukogude kool on üles kasvatanud uue, suureks võitluseks ja enesesalgamiseks võimelise inimese.

Nüüd on kõigile selge, et meie maa jõud ei seisne mitte ainult võimsas majanduses, vaid suurim jõud peitub rahvas, nõukogude nooruses, keda on kasvatanud kommunistlik partei, nõukogude kool.

Eesmärgiga üha rohkem kindlustada nõukogude kooli, tõsta õppe-kasvatustöö kvaliteeti, võttis meie valitsus sõja-aastatel tarvitusele terve rea väga tähtsaid organisatsioonilisi abinõusid.

Kõigepealt meie koolid läksid üle lahus õpetuse süsteemile, pandi kehtima ühtlased reeglid õpilaste käitumise kohta.

Pandi maksma sunduslik koolikohustus 7 aasta vanusest peale. Seati sisse küp-suseksamid ja määrati kuld- ja hõbemedalite andmine neile, kes lõpetasid keskkooli väga hästi.

Isamaasõja aastatel loodi ka Pedagoogiliste teaduste akadeemia, — pedagoogilise teooria keskus NSV Liidus, milletaolist asutust ei leidu mujal maailmas.

Oma tegevuses toetub see akadeemia nõukogude õpetajaskonna aktiivsele kaasabile, ja tema teaduslike tööde tulemused muutuvad pedagoogide ja lastevanemate laiade ringide ning ühiskonna ühisvaraks.

7. NÕUKOGUDE KOOL PARAST SÕDA.

Erakordset mõju nõukogude kooli edasiseks kasvuks, meie õppiva noorsoo ideelise kasvatuses tõstmiseks avaldasid partei viimased otsused ideoloogilistes küsimustes ja sm. Ždanovi aruanne ajakirjade „Zvezda“ ja „Leningrad“ kohta.

Lõpetades võidukalt läänes ja idas fašistlike agressoritega sõja astus Nõukogude maa kiiretempolisse taastamise, oma tootmisjõudude, oma kultuuri, oma kooli uude õitsengu ajajärku.

Rahvamajanduse ja sotsialistliku kultuuri taastamise stalinlik suurejooneline plaan ja võitlus rahu eest kogu maailmas aetasid meie kodumaale uued ülesanded.

Nende ülesannete täitmine tähistab nõukogude rahva ainelist ja kultuurilist tõusu, klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehituse lõpetamist ning järk-järgulist üleminekut sotsialismilt kommunismile.

Sõjajärgne plaan näeb ette rahvahariduse ja eriti kooli uut suurejoonelist arengut.

Viie aasta plaan märgib ära suurejoonelist programmi eriteadlaste ettevalmistamiseks mitmekesistel aladel. Viisaastaku kestel astutakse suur samm tööliste kultuurilise ja tehnilise taseme tõstmise teel kuni insener-tehnilise töötaja tasemeni, vaimse ja füüsilise töö vastuolude kaotamise teel.

Keskeriõppeasutustes ulatub siis õpilaste arv 1 miljoni 280 tuhandeni ja kõrgemate õppeasutuste üliõpilaste arv — 674 tuhande inimeseni.

Viisaastaku kestel lähevad Nõukogude Liidu keskkoolid üle 11 õppeaastale ja pole võimatu, et õppeaeg neis pikendatakse 12 aastani.

Rahvahariduse ministeeriumid teostavad praegu ulatuslikult õppeprotsessi edaspidise kindlustamise tööd meie koolis. Vaadatakse läbi, parandatakse ja täpsustatakse õppeplaanid ja programme. Võetakse tarvitusele abinõud õpikute rohkema arvuliseks väljaandmiseks, nende kvaliteedi tõstmiseks, õpetajate kaadrite ettevalmistamise ja kvalifikatsiooni töö laiendamiseks ja parandamiseks jne.

Kuid õppetöö kvaliteedi tõstmise ülesannet meie koolides ei saa vaadelda ja veel enam — õieti lahendada lahus kasvava põlve ideelis-poliitilise kasvatuselise tegevdamisest. Seoses nõukogude rahva ees seisvate uute ülesannetega sotsialismi ülesehituse lõpuleviimise ja sotsialismilt kommunismile järkjärgulise ülemineku ajajärgul kasvab tunduvalt noorsoo ideoloogilise kasvatuselise osatähtsus käesoleval ajal.

„On saabunud aeg,“ ütles sm. Ždanov oma aruandes ajakirjade „Zvezda“ ja „Leningrad“ kohta, „mil on tarvilik tõsta kõrgele tasemele meie ideelist tööd.“

Noorel nõukogude põlvel seisab aeg ülesanne kindlustada sotsialistliku nõukogude korra võimsust ja jõudu, täielikult ära kasutada nõukogude ühiskonna liikuvat jõudu meie heaolu ja kultuuri ennenähtamatuks õitsenguks. Nendeks suurteks ülesanneteks peab meie noorpõlv olema kasvatatud vastupidavaks, julgeks, raskusi mittekartvaks, neile raskuseile vastu-sammuvaks, kes oskaks neid ületada. Meie inimesed peavad olema haritud, kõrgete ideedega, kõrgete kultuuriliste ja moraalsete nõuetega ning maitsega.“

Kõrvalekaldumatult kasvatada meie noortes tulist armastust oma kodumaa, rahva, bolševike partei vastu, kaitsta nõukogude noorust kodanliku reaktsioonilise ideoloogia laostava mõju eest, kasvatada teda leppimatu võitluse vaimus reaktsiooni vastu poliitikas, teaduses ja kirjanduses, — selline on meie kooli suurim poliitiline ülesanne.

Andes noorsoole teadmisi ei tule hetkekski unustada, et kõik õppeained, eriti aga ühiskonna-teadused on parteilised ja nende käsitlemine ei saa olla lahutatud bolševike partei poliitikast, Nõukogude riigist.

Nimelt sellele alusele tulebki ehitada nõukogude kooli kogu töö kommunistliku kasvatuselise alal.

Oma 30-aastase ajaloo kestel on nõukogude kasvatuselise ja hariduse süsteem läbi teinud karmi elu katsumised. Ta kasvatas üles miljoneid teadmistega varustatud, kindlaid ja vastupidavaid, oma kodumaale piiritult andunud noormehi ja tütarlapse.

Nõukogude võim ja bolševike partei kindlustasid päraststõjajärgse stalinliku rahvamajanduse taastamise ja edaspidise arendamise plaaniga meie kodumaale ja rahvale suurepärase õitsengu.

Nõukogude noorus sammub kindlalt edasi kommunismi ülesehituse teel.

Nõukogude koolis kasvatuselise saanud noorsoost oleme vaimustatud mitte ainult meie ise, vaid seda on ka väga paljud väljaspool Nõukogude piire elavad teadlikud ja õiglased inimesed.

Külasthanud Nõukogude Liitu ütles tuntud inglise kirjanik D. Priestly muuhulgas järgmist:

„Ma olen vaimustatud nõukogude noorsoost. Loen Nõukogude Liidu kultuuri arengus kõige tähtsamaks saavutuseks noorema põlve edukat kasvatust. Noorsugu tunneb ja teab siin, et kui ta tahab õppida, siis saab ta õppida. Ta saab aru, et selle maa eesrindlike püüdluste teostamiseks ei ole takistusi. Nõukogude noorus teab, et temale on antud võimalus arendada oma andeid. Nad võivad teenida

ühiskonda. Sellist lootust tulevikku ja kindlust sellele, ma mõtlen, ei leia kusagil. Ma ütlen kogu avameelsusega, et Nõukogude maa on parim maa maailmas. Ja eriti hea on siin elada noorsool. See on — nooruse maal!"

Nõukogude kooli saavutused meie noorsoo kasvatusel alal on tõeliselt kolossaalsed.

Lenini-Stalini partei juhtimisel meie kool, meie õpetajaskond sammub ja jõuab nõukogude kooli üha grandioossemate võitudeni.

Keskkooli õpilaste ideelise kasvatusel ülesanded ja teed.

Prof. E. J. GOLANT.

I

Koolis bolševistliku ideelisuse kasvatamise protsessis on põhilise tähtsusega kommunistliku maailmavaate formeerimine. See ülesanne oli esile tõstetud nõukogude koolile tema esimestest sammudest. Partei programmi ettevalmistavad materjalid, mis olid Lenini poolt välja töötatud a. 1917, partei VIII kongressil vastuvõetud parteiprogramm, Lenini kõne kommunistliku noorsooühingu III kongressil, seltsimees Stalini kõne kommunistliku noorsooühingu VIII kongressil, UK(b)P KK otsus 5. septembrist 1931. a. alg- ja keskkoolide kohta on tähtsaimad programmilised dokumendid, millede see küsimus on üles tõstetud ja näidatud teed tema lahendamiseks.

Seltsimees Stalini töö „Dialektilisest ja ajaloolisest materialismist“, mis kuulub maailma teaduse varasalve, kui kaasaegse inimkonna kõige eesrindlikumate filosoofiliste ideede allikas, andis vajaliku materjali kommunistliku maailmavaate sisu määratlemiseks.

Pedagoogilises teaduses aga maailmavaate formeerimise küsimusi töötati välja täiesti puudulikult, ja alles partei otsused ideoloogiliste küsimuste kohta, mis olid vastu võetud 1946. a., olid tõsiseks tõukeks selle küsimuse ülesseadmiseks koolide teoorias ja praktikas.

Maailmavaate formeerimise küsimuse arutamisel on vajalik eelkõige lahti mõtestada selle sisu.

Kommunistlik maailmavaade, kui tõeliselt teaduslik maailmavaade eeldab looduse, ühiskonna ja inimteadvuse kõige üldisemate ainuteadusliku dialektilis-materialistliku metodoloogia alusele ehitatud seaduste omandamist, ümbritsetavate nähtuste tunnetamise meetodiga tutvunemist.

Kommunistlik maailmavaade nõuab, et need teadmised saaksid vaadete järjekindlaks süsteemiks, muutuksid püsivaiks veendumusteks, et nad looksid kindla suhtumise ümbritsevasse tegelikkusse, mida nende vaadete pooldajad oleksid valmis igati kaitsma. Kommunistlik maailmavaade on võitlev, sõjakas maailmavaade. Ülesanne ei seisne

ainult maailmast arusaamises, vaid ka aktiivses osavõtus tema ümber-ehitamisel. Seepärast ta eeldab, et veendumused muutuksid kasvandiku isiksuse kindlaks suundumuseks, omandatud teadmiste realiseerimise püüdeks. Ühiskondliku käitumise harjumuste loomine nõuab õieti küll, koos veendumustega, süstemaatilist harjutamist, kuid püüde asetada omandatud teadmiste tegevuse aluseks peab ilmema juba kommunistliku moraali formeerimise protsessis.

Seega kommunistlik maailmavaade eeldab teadmiste omandamist, nende teadmiste muutumist veendumusteks ja sihikindla isiksuse tekkimist, mis on suunatud sellele, et asetada need veendumused ühiskondliku käitumise aluseks.

Ulal selgitatud arusaamine on vastandiks idealistlikele õpetustele. Ehitatud religiooni alusel või igivana ideede olemasolu tunnustamisel, idealistlikud õpetused salgavad teadmisi kui maailmavaate ainust alust. Veendumusi nad teataval määral asendavad usuga, intuitsiooniga, ülimõistuslikkusega, irratsionaalsusega. Vastukaaluks idealismile kommunistlik maailmavaade toetub teadusele ja seepärast nõuab teadmiste omandamist ja nende muutmist veendumusteks.

Koos sellega kommunistlik maailmavaade eitab kaemusliku iseloomuga vaateid maailmale, ning lõhet sõna ja teo vahel.

Pedagoogilises ja metoodilises kirjanduses on avaldatud mitmesuguseid vaatekohti keskkooli ülesannete kohta maailmavaate formeerimise küsimuses. Mõned arvasid, et ta võib kindlustada dialektilise materialismi süsteemi põhjalikku omandamist. Teised lähtusid sellest, et alg- ja keskkoolide ülesanne on tutvustada loodus- ja ühiskonna-teaduste faktilise materjaliga, maailmavaate formeerimise tööd aga võiks läbi viia ainult vähesel määral, ning seejuures ainult vanemais klassides. Nii üht ega teist vaatekohta ei saa tunnustada õigeks. On küll õige, et põhjalik arusaamine võitlusest materialismi ja idealismi vahel ajalooteaduses, dialektika seaduste põhjalik õppimine jne. on võimalik ainult haridustöö kõrgemal astmel, kuid juba kooli keskmistes klassides koos teaduste aluste õppimisega võivad ja peavad olema omandatud üksikute teaduste seadused, mitte aga ainult faktiline materjal, võib ja peab olema näidatud maailma materiaalsus (näiteks füüsika õppimisel), kohanemise ja loomuliku valiku tähtsus (bioloogiliste teaduste õppimisel), klassivõitluse tähtsus inimkonna, ühiskonna arenemise ajaloolises protsessis jne. Vajaliku faktilise materjali omandamine keskkooli kursuses on väga tähtis, kuid püüde piirata sellega õpetamist (see on mõnikord leidnud aset zooloogia, maateaduse jne. õpetamisel) viiks teaduslikust üldistamisest loobumiseni, kuigi see moodustab teaduse tuuma.

Kui keskkooli ülesandeks on teaduste põhjaluste omandamine, siis see tähendab, et ta peab samuti kindlustama ka teadusliku maailmavaate aluste omandamist.

Õeldust järeldeb, et on vaja määrata nende teoreetiliste üldistuste, nende ühtsete seadusepäraste programm, mis on marksistlik-lenin-

liku maailmavaate põhialusteks ja mis peavad olema sisse lülitatud keskkooli töö sisusse vastavalt õppeainetele.

Üldharidusliku keskkooli bioloogia ja zooloogia kursus näiteks võib kindlustada niisuguste füsioloogiliste protsesside materialistlikku seletamist, nagu toitumine ja sigimine ning pidada võitlust õpetusega elujõust kui elutegevuse alusest. Võib tutvustada organismide arenemist taimedest loomadeni, ainurakseist inimeseni ja näidata idealistliku õpetuse ekslikkust liikide muutmatusest. Konkreetsetel näidetest võib selgitada loomuliku valiku seaduse tuuma ja alustada võitlust idealistliku õpetuse vastu taimede ja loomade ürgalgelisest otstarbekohasusest. Võib lõpuks näidata, kuidas teaduse abil inimkonna parimad mõistused muudavad inimese huvides loodust.

Inimese anatoomia ja füsioloogia kursus seletab inimese psüühilist tegevust kõrgesti organiseeritud mateeria omadustega ja määrab inimese aju osatähtsuse selles tegevuses. Ta annab sellega materjali idealistliku õpetuse — inimese kahesuguse loomuse (psüühofüüsiline parallelism), inimese vaimu surematuse jne. paljastamiseks.

Ajalooliste teaduste õppimisel õpilased peavad omandama ajaloolisele protsessile kuuluvad seadusepärased, näiteks materiaalse tootmise tingimuste määrav tähtsus ühiskonna arengus, evolutsiooni osa ühelt ühiskonna vormilt teisele üleminekul, kuid teisest küljest seadusepärased, mis kuuluvad üksikuile etappidele, näiteks proletariaarse revolutsiooni iseärasused, sotsialismi võit ühel maal jne.

Konkreetsete seadusepäraste küsimus, mis peab valgustama üksikute distsipliinide või nende jagude õpetamist, peab olema lahendatud eriainete spetsialistide poolt. Eesrindlikud õpetajad alustasid samuti endale selle ülesande ülesseadmist. Nii Leningradi 138. kooli õpetaja Palatnik koolikonverentsil 1946. a. detsembris, tehes kokkuvõtet ajaloo õpetamise kogemustest X klassis, ütles, et õpetades 1908.—1918. a. kuuluvat materjali, ta leidis vajaliku olevat mõtestada õpetamise protsessis:

1. Kommunistliku teadvuse ja revolutsioonilise partei osatähtsus proletariaadi klassivõitluses.
2. Töölisklassi ja talupoegade osatähtsus proletariaarse revolutsioonis.
3. Proletariaadi diktatuuri ja riigi nõukoguliku vormi tähtsus sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisel.
4. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni rahvusvaheline tähtsus.

Eriline koht keskkooli õpetajate töös jäetakse teaduse tohutute võimaluste näitamisele, eriti sotsialismi võidu tingimustes. Kõik õpetajad peavad avastama oma õppeaine materjalis teaduse tähtsust looduse vallutamisel inimese huvides ja samuti uue ühiskonna ülesehitamisel.

Keskkool võib ja peab näitama, miks sotsialismimaa on huvitatud teaduse arenemisest ja miks selleks on loodud eriti avarad tingimused. Keskkool ei lõpeta sügava maailmvaate formeerimist, kuna tal pole dialektilise ja ajaloolise materialismi erikursust. Kuid vanemates klas-

sides rea õppeainete tähtsamaks ülesandeks on maailmavaate formeerimine konkreetse materjali kasutamisega: need on astronoomia, darvinismi, uuema-aja ajaloo ning kirjanduse jm. kursused. Selles suhtes on nähtavasti tõsine tähtsus psühholoogia ja loogika kursustel. Meetodikute ja üksikute õpetajate ülesanne seisneb selles, et võimalikult täpselt kindlaks määrata üksikute õppeainete ideeline sisu ning esmajärjekorras need teaduse seadusepärased, milledele pööratakse erilist tähelepanu üksikute teemade läbitöötamisel.

Keskkooli õpilaste maailmavaate formeerimise töö sisu peab olema maksimaalselt täpsustatud, vaevalt saab määrata kindlaks selle töö piire. Üsکید õpilased oma teadmiste süvendamise protsessis võivad kaugele teistest ette jõuda. Selles suhtes erilist tähtsust omab klassiväliline töö, tingimuste loomine õpilaste individuaalsete nõuete ja vajaduste rahuldamiseks.

II

Maailmavaate formeerimine, nagu juba tähendatud, eeldab teadmiste muutumist püsivateks veendumusteks, valmisolekut nende kaitsmiseks, püüet asetada neid tegevuse aluseks. Missugused on teed selle ülesande lahendamiseks?

Õppetöö suhtes mitmed märgivad, et ei või olla mingisugust kommunistliku maailmavaate kasvatamise erimeetodikat: ta on kindlustatud teaduslikkuse ja teadlikkuse printsiipidega, mis nõukogude kool on asetanud õpetamise aluseks. Üldiselt võib sellega nõustuda. Kuid siiski on otstarbekohane näidata nõukogude kooli neid õpetamise metoodika elemente, millel on määrav tähtsus tähendatud ülesande lahendamisel.

Väga suure tähtsusega on faktide põhjalik omandamine, mis tõestavad õpetatavaid seadusepärasusi. Näitliku materjali kasutamine, algallikatega tutvumine, faktide kindel omandamine peab olema õpetaja alatiseks mureks. Seejuures on vajalik kindlustada faktide ja järelduste õiget kooskõlastamist: loobuda faktilise materjali üleküllastamisest, kuid koos sellega siiski ära kasutada vajalik arv eredaid fakte.

Teadmiste muutmisel veendumusteks omab erilist tähtsust õpilaste kaasatõmbamine materjali iseseisvaks analüüsimiseks, iseseisvateks järeldusteks. Artiklis „Riigist“ rääkis Lenin: „Ja kõige tähtsam on, et teie lugemiste, vestluste ja loengute tagajärjel, milliseid te kuulete riigi kohta, oskaksite läheneda sellele küsimusele iseseisvalt, ainult siis te õpite iseseisvalt arutama seda küsimust, ainult siis teie võite pidada ennast suutelisteks edukalt kaitsma neid ükskõik kelle ees ja ükskõik millal.“¹

Kommunistliku noorsooühingu III kongressil, nagu teate, Lenin märkis, et meie kool peab andma noortele oskuse neil endil välja töötada kommunistlikke vaateid. Kui Lenin andis noorsoole nii vastutava üles-

¹ Lenin. Teosed. XXIV, lk. 363.

ande, nagu kommunistlike vaadete väljatöötamine, siis seda võib seletada nähtavasti sellega, et niisugusel teel võivad vaated kõige kiiremini muutuda sügavaiks veendumusiks. Eesrindlikud õpetajad teevad sellest väga kaugelesuunduvaid järeldusi: õppetöö protsessis noor-sugu arutab väga laialdaselt materjali, vaidleb, omandab kriitiliselt tõestusi, täidab iseseisvalt keerulisi kirjalikke ülesandeid, katseteid jne.

Teadmiste muutusel veendumusteks on samuti vajalik õpilaste emotsionaalne mõjutamine, sest niisugusel korral kasvatatakse sääraseid veendumusi, millede kaitsmisel õpilased on valmis ilmutama suurt kindlust. Eesrindlikud õpetajad kasutavad selleks eesmärgiks mitte ainult silmapaistvaid fakte ilukirjandusest, vaid ka teaduse ajaloomaterjale, milles nad juhivad tähelepanu teaduse märtritele, progressiivsete ideede eest võitlejaile. Vene rahva esindajad, kes võitlesid progressiivse inimõtte eest ja kes kohtasid oma teel Venemaal igasuguseid takistusi (Polzunov, Mičurin, Tsiolkovski jt.) peavad olema asetatud aukohale teaduse ajaloost esitatavais andmeis. Iseendast on arusaadav Lenini ja Stalini elulugude õppimise eriline tähtsus, kus õpilased leiavad silmapaistvat eeskuju veendumuste formeerimise töös, alistamatut võitlust veendumuste eest, erilist sihikindlust nende läbi viimisel ellu.

III

Veendumusteks muutunud teadmised loovad tavaliselt isiksuse kindla suundumise, kuid ei kindlusta veel veendumuste muutumist tegudeks kommunismi huvides. Füüsik võib teostada uurimisi materialistliku dialektika seisukohalt, kuid üheaegselt teenida kapitali huvisid.

Ajaloolane võib veenda, et kommunismi võit on vältimatu, kuid see veel ei tähenda, et õpilased hakkavad kogu oma jõuga aitama uue ühiskonna ülesehitamist.

Selleks et likvideerida lõhe teadmiste, veendumuste ja tegude vahel, selleks et muuta kommunistlikud veendumused kommunistlikeks tegudeks, on vaja kindlustada ka vastav moraalne kasvatus, s. t. kommunistlike moraalsete vaadete ja käitumise kasvatamine.

Marxismi-leninismi rajajad näitasid, et moraalil on ajalooline iseloom, klassiühiskonnas aga klassiiseloom.

„Anti-Dühringis“ Engels kirjutab: „Kuna ühiskond seni arenes klasside vastuoludes, siis oli ka moraal alati klassimoraaliks. Tema kas õigustas valitseva klassi huvisid või kajastas ekspluataatorliku klassi viha selle valitsemise vastu ja kaitses rõhutute tulevikku.“²

Kõnes kommunistliku noorsooühingu III kongressil Lenin näitas mitte ainult moraali ajaloolist iseloomu, vaid andis samuti klassikalise definitsiooni selle kohta, mis on proletariaadi seisukohast moraalne.

² Engels. Anti-Dühring, lk. 94.

„Kõlblus on see,“ ütles Lenin, „mis aitab kaasa vana ekspluataatorliku ühiskonna purustamisele ja kogu töötava rahva ühinemisele proletariaadi ümber, kes loob uut kommunistlikku ühiskonda.“³

Oma rohkearvulistes esinemistes Lenin ja Stalin andsid kommunistliku käitumise üksikute elementide printsiipialse iseloomustuse. Esinedes Moskva parteiaktiivis 1940. a. oktoobrikuus, toetudes Lenini ja Stalini õpetusele, M. I. Kalinin määras kommunistliku kasvatuses põhiülesanded, mis, nagu meile näib, peavad olema asetatud kõlblise kasvatusesüsteemi aluseks. Tähendatud ülesannete koosseisu kuulusid kommunistlik suhtumine töösse ja ühiskonna varasse, nõukogude patriotismi kasvatamine, kollektivismi ja kultuursuse kasvatamine.

Nõukogude ühiskondliku korra eriliseks omaduseks on uued tootmissuhted, inimese ekspluateerimise kaotamine inimese poolt.

See tingib uut suhtumist töösse, mis leiab väljendust töö kõrges viljakuses ja ühiskonna varasse hoolikas suhtumises. „Kommunism algab seal,“ kirjutas Lenin, „kus tekib lihttöölise ennastsalgav, rasket vaeva ületav hoolitsus tööviljakuse suurendamise eest, iga puuda leiva, söe, raua jm. ainete hoidmise eest, mis kuuluvad kogu ühiskonnale, kümnetele ja sadadele miljonitele inimestele...“⁴

Sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisel need uued omadused on eriti tähtsad. Ainult rahvamajanduse arengu tõsise edu alusel võib liikuda kiire tempoga edasi ja kaitsta sotsialistliku ülesehituse saavutusi võitluses tema vaenlastega. Seepärast oli M. I. Kalininil sügavalt õigus, arvates seda ülesannet käesoleval etapil tähtsaimaks kommunistliku kasvatusesüsteemis.

Kooli kasvatuslikus töös on suhtumine töösse väga tähtsal kohal. On vaja kasvatada tööarmastust, vastutavat suhtumist õppetöösse, püüet jõuda maksimumini nii arvus kui ka kvaliteedis. Koolis peab kasvatatama samuti uut suhtumist tulevasesse töösse kui au, kuuluse ja sangarluse asjasse.

Vaatamata oma erilisele tähtsusele alahinnatakse töökasvatust koolitöös praegusel ajal tihtipeale: see on sügavalt ekslik.

Uue ühiskondliku korra, uute töösuhete tingimustes kasvab nõukogude patriotism, mis põhiliselt erineb patriotismist ekspluataatorliku ühiskonna tingimustes. Seal tegelik patriotism tingib võitlust ühiskondliku korra vastu, mis viib töötajate orjastamisele. Seal tõelised patrioodid vahest peavad taotlema oma valitsuse sõjalist kaotust. Nii kergendas 1914.—1918. a. kaotus rahva võitu tsarismi üle ja tööliisklassi võitlust kapitalistlikust orjusest vabanemisel.

Nõukogude rahvas on täis rahvuslikku uhkust, NSV Liidu töötajad on uhked selle üle, et nad likvideerisid ühiskondliku korra, mis põhines inimese ekspluateerimisel inimese poolt ja alustasid kommunist-

³ Lenin, Teosed XXX köide, lk. 411.

⁴ Lenin, Teosed XXIV köide, lk. 342.

liku ühiskonna ülesehitamist. NSV Liidu töötajad on uhked selle üle, et nad viisid välja oma kodumaa sajanditepikkusest tehnilis-ökonoomilise mahajäämise seisukorrast ja loovad nüüd kõige eesrindlikuma sotsialistliku kultuuri. NSV Liidu töötajad on uhked selle üle, et nad mängisid otsustavat rolli fašistliku Saksamaa purustamises ja päästsid maailma tsivilisatsiooni tema vaenlastest. Kolmekümne aastane Nõukogude riigi ajalugu näitas ilmselt, kuivõrd alusetu on muinaslugu sellest, et Venemaa rahvad on sunnitud sörkima lääneeuroopa kultuuri sabas. Luues esimese sotsialistliku riigi maailmas NSV Liit jõudis kõikidest teistest riikidest ette ja on ühtlasi suureks eeskujuks kõigile töötajaile, kes võitlevad oma vabanemise eest. „Kust te leiate sellist rahvast ja sellist maad nagu meil?“ ütles sm. Ždanov oma kõnes ajakirjade „Zvezda“ ja „Leningrad“ kohta. „Kust te leiate inimeste selliseid suurepäraseid omadusi, mida meie rahvas on üles näidanud Suures Isamaasõjas ja mida ta iga päev üles näitab töös, üle minnes majanduse ja kultuuri arendamisele ja taastamisele? Iga päev tõuseb rahvas järjest kõrgemale ja kõrgemale.“⁵

Kas võivad NSV Liidu rahvad mitte uhked olla oma suure kodumaa üle, teda mitte leegitsevalt, ennatsalgavalt armastada?

Nõukogude patriotism on eri liiki patriotism, sest siin on jutt armastusest töötajate vabariigi vastu, sotsialistliku riigi saavutuste kaitsmisest, tingimuste loomisest edaspidiseks eduks kommunistliku ühiskonna ülesehitamises.

Nõukogude patriotism eitab rassilisi ja natsionalistlikke eelarvamusi. Ta eeldab sügavat austust kõikide rahvaste vastu, kes elavad meie suurel kodumaal, hoolitsevat suhtumist kõikide maailma rahvaste õigustesse ja sõltumatusse. „Nõukogude patriotismi jõud seisab selles,“ märkis seltsimees Stalin oma kõnes Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni 27. aastapäeva puhul, „et tema aluseks ei ole rassilised või rahvuslikud eelarvamused, vaid rahva sügav ustavus ja truudus oma Nõukogude kodumaale, kõigist meie maa rahvustest töötajate vennalik koostöö. Nõukogude patriotismis ühinevad harmooniliselt rahvaste rahvuslikud traditsioonid ja kogu Nõukogude Liidu töörahva ühised elulised huvid. Nõukogude patriotism ei killusta, vaid vastupidi, liidab kõik meie maa rahvad ja rahvused ühtseks vennalikuks perekaks. Selles peitub Nõukogude Liidu rahvaste vankumatu ja üha tugevneva sõpruse alus. Samal ajal austavad NSV Liidu rahvad välisriikide rahvaste õigusi ja iseseisvust ning on alati valmis olnud naaberriikidega rahu ja sõpruses elama.“⁶

Nõukogude patriotismile on iseloomustav armastus ja piiritu ustavus kommunistliku partei ja tema suurte juhtide vastu, s. t. nende vastu, kes kindlustasid töötajate võidu sotsialistlikus revolutsioonis ja edaspidise arengutee. Usaldus ja armastus partei ja tema juhtide

⁵ Sm. Ždanovi kõne ajakirjadest „Zvezda“ ja „Leningrad“.

⁶ J. Stalin. Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast.

vastu on iseloomustavad partei liikmeile, kui ka parteitutele nõukogude inimestele, kes tajuvad vahetult sotsialistliku ülesehituse suurt õigust. Sellele on rajatud kommunistide ja parteitute blokk riigi juhtimise organiseerimises.

Teisest küljest nõukogude patriotismile on omane sotsialistliku ülesehituse vaenlaste vihkamine; nende vihkamine, kes püüavad avalikult või salaja takistada meie edasilikumist.

Nõukogude inimesed näitasid üles armastust oma kodumaa vastu Suures Isamaasõjas ja avaldavad seda ka iga tund oma töös. Kuid patriotismi tunnet on vajalik edasi arendada. Koolis tuleb seda kasvatada päevast päeva ja see töö pole kaugeltki lihtne. Erilist tähelepanu tuleb omistada teo ja sõna vahelise lõhe kõrvaldamisele, kui õppustel räägitakse leegitsevast kodumaa-armastusest, pärast tunde aga hoitakse kõrvale tööst, mida tuleb täita kollektiivi heaks.

M. I. Kalinin seob kollektiivsuse kasvatamise ülesannet nõukogude patriotismi ja kommunistliku töössuhtumise kasvatamisega, mõistes kollektiivsust kui sotsialistlikku suhtumist teistesse inimestesse. See M. I. Kalinini avaldus on väga sügavalt läbi mõeldud, teiselt poolt aga pole õige nimetada sotsialistlikku suhtumist inimestesse kollektiivsuseks (nagu seda mitmed teevad), sest kollektiivsus asub kogu kommunistliku moraali süsteemi alustes.

Kollektiivsus tähendab tõelikku seltsimehelikku suhtumist teistesse inimestesse. Niisugune suhtumine eeldab:

1. ausust selle sõna otseses mõistes, s. t. hoolikat suhtumist teiste inimeste varasse;
2. õigsust, mis aitab elus õieti orienteeruda;
3. jõukohast abiandmist neil juhtudel, kui sest abist oleneb teiste inimeste elu ja tegevus;
4. printsiipiaalsust omavahelistes suhtumistes, s. t. ebaõigete tegevuste kriitikat, loobumist nende kaasa tegemast;
5. viisakust omavahelistes suhtumistes, mis on austuse ning sõbralikkuse vormi väljenduseks.

On täiesti arusaadav, et kooli elus esinevad kõik need kollektiivsuse väljendused. Eriliselt tuleb alla kriipsutada vajadust võidelda koolis väära seltsimehelikkuse väljendamisega (etteütlemised, mahakirjutamised jm.).

Kollektivism näeb ette õiget suhtumist juhtidesse, täpset ja õigeaegset nende korralduste täitmist, initsiatiivi teel seisvate takistuste kõrvaldamisel.

Koos suhtumisega ühiskonda kui tervikusse ning tema üksikuisse liikmeisse, kommunistlik moraal näeb ette ka kindlaid nõudmisi iseenda vastu. M. I. Kalininil on sügavalt õigus, kui ta, rääkides kultuursuse kasvatamisest iseloomustab neid nõudmisi, allutades neid teistele ülesannetele. Moraal, mis on loodud isikulisel ja ühiskondlikul ühtsusel, inimeste tõelikul sotsialistlikul võrdsusel, vaatleb inimese nõudmisi enda suhtes, arvestades tema omavahelisi suhteid ühiskonna

kui tervikuga ja teiste inimestega. M. I. Kalinin eraldab välist ja sise-
mist kultuuri ja kriipsutab alla, et väline kultuur on tähtis, püüe
tema poole on õigustatud, kuid tingimusel, kui see ei muutu ainu-
eesmärgiks, sest ainult ühenduses sisemise kultuuriga ta ei muutu
väikekoodanlikuks. „Mõiste kultuurist,“ kirjutas M. I. Kalinin, „on
väga laialdane, alates silmade pesemisest ning ulatudes inimeste
viimaste kõrgusteni. Käte puhtus, korralik riietus, vajalik komfort
korteris jm. — kõik need on elanike kultuursuse tunnused. Ühis-
kondlikud koosolekud, näiteringid, tantsuõhtud jm. on ühiskondlikud
kultuuritunnused. Kuid kõik see võib muutuda ka väikekoodanlikuks
ajaviiteks... Marksism vaatab neile saavutustele kui vahendeile
uuele astmele edasilikumiseks, väikekoodanlusele aga on see eesmär-
giks omaette, ta muutub antud olukorra orjaks, tugevdades ka vasta-
vat moraali ja suigutades mõtet. Selle vastu tuleb võidelda.“⁷

UK(b)P KK määruste valguses ideoloogiliste küsimuste kohta, ees-
rindlike nõukogude inimeste kõrge kultuur eeldab alalist, nõudlikku
püüet edaspidiseks teaduslikuks, poliitiliseks, kunstiliseks, füüsili-
seks kasvuks, ühiskondlikku aktiivsust ühiskonna kõrgete ideaalide
teenimiseks. Selles püüdes isiklikuks kasvuks ja ühiskonna teenimi-
seks väljendub ideelisus, millest tuleb aru saada kui kommunismi
ideede sisulisest vastuvõtmisest ning koos sellega kui isiku sihikind-
lusest, mis on suunatud ülaltähendatud moraalsete nõuete rahuldami-
seks. Ideelisuse vastandiks on väikekoodanlik sisutu elu, apoliitilisus
ja enesega rahulolu.

Kommunistliku ideelisuse aluseks on kindel veendumus kommu-
nismi võidus, kuid samuti usk oma jõusse, mis on kooskõlas tagasi-
hoidlikkusega, nõudlikkusega enda suhtes, oma vigade süstemaati-
lise kriitikaga ja püüdega neid kõrvaldada. Kõik see loob optimismi,
erksust ja valmisolekut võitluseks raskustega ja nende ületamiseks.

Iseloomustades moraalselt ilmet on vajalik nentida ka neid tahte-
omadusi, mille poolest peavad erinema kommunismi vaimus kasva-
tatud inimesed. Uue ühiskonna ülesehitajaile on väga tähtis mitte kii-
rustada iga küsimuse lahendamisel, tema mitmekülgne ja sügav läbi-
mõtlemine, kuid koos seega järjekindlus võetud otsuste läbiviimisel,
mis murrab igasugused takistused. On vajalik ettevaatlikkus, konk-
reetsete tingimuste arvestamine, kuid koos sellega julgus, heroism,
mehisus neil juhtudel, kui seda nõuab olukord.

Mil viisil kindlustatakse ühiskonna kasvatamist? Juba Marx näi-
tas, et ühiskonna revolutsiooniline ümberehitamine loob vajalikud
tingimused ümberkasvatamises:

„Revolutsioon,“ kirjutas Marx, „on vajalik mitte ainult selleks, et
mingil muul viisil pole võimalik kukutada valitsevat klassi, vaid ka
selleks, et kukutajate klass võib ainult revolutsiooni abil vabaneda
vanast rämpsusust ja muutuda võimeliseks looma uut ühiskonda.“⁸

⁷ M. I. Kalinin, Kommunistlikust kasvatusest.

⁸ Marx ja Engels. Kog. teosed, IV köide, lk. 60.

Erilist tähtsust masside kasvatamises omab uus ühiskondlik kord. Kuid sellest on vähe. Nõukogude riik, kommunistlik partei, ametiühingud, kommunistlik noorsooühing viivad läbi sotsiaalseid, organisatsioonilisi ja kasvatuslikke üritusi massi teadvuse ümberkujundamiseks.

Koolis on kommunistliku moraali kasvatamine väga suure tähtsusega. „On tarvis,“ märkis Lenin, „et nüüdisaegne noorsoo kasvatamine, haridus ja õpetamine kujuneks temas kommunistliku moraali kasvatamiseks.“⁹

Ja tõesti, moraali kasvatamist teostatakse õppeprotsessis, kultuurhariduslikus klassivälises töös, õpilaste ühiskondlikus töös, õpilaste organisatsiooniliste tegevuste protsessis, laste ja noorsoo organisatsioonides, lõpuks kooli kontrolli all olevate laste perioodiliste perekondlike kohustuste täitmise protsessis.

Õpetamine on põhikanaliks, mille kaudu toimub kommunistliku moraali kasvatamine. Seda võib seletada sellega, et kui töötajate seisukohast on kõlbeline see, mis teenib kommunismi ülesehitamist, tähendab tuleb teada ja hästi aru saada, mis siis nimelt teenib proletariaadi klassivõitluse huviseid ja uue ühiskonna ülesehitamist. Seda võib seletada samuti sellega, et õpetamise protsessis õpilased täidavad jõukohaseid kohustusi, mis järk-järgult tõusevad moraalsete kohustuste tunnetamise tasemeni.

Moraaliküsimused esinevad erilise jõuga kirjanduse õpetamises, siis ajaloo, maateaduse ja konstitutsiooni materjalides.

Kirjanduse suhtes on täiesti selge, et üksikute teoste ideeline sisu peegeldab mitte ainult ümbritseva elu tegelikkuse vorme kirjaniku käsitluses, vaid ka üksikute tegelaste individuaalset moraalset palet.

Seepärast kirjanduslike teoste analüüsimisel arutatakse mitte ainult teatud klassi või klassi kihi moraalsete palge küsimusi, vaid eriti individuaalset käitumist konkreetsetes olukordades. Kirjandusliku teose emotsionaalne mõju loob moraalsete kasvatuslike tingimuste eesrindliku kirjanduse õpetamise protsessis.

Mõned õpetajad asetavad ilukirjanduslike teoste analüüsi keskpunkti moraalsete hinnad. See pole õige. Kuid ekslik oleks ka analüüsi selle külje unustamine, kusjuures tegelaste moraalset palet on vajalik hinnata ajaloo perspektiivi seisukohast, s. t. tolle aja, millesse kuulub teos, eesrindlikumate ideede kajastamise seisukohast.

Moraalsed hinnad ajaloo õpetamises avastavad ühelt poolt üksikute ajaloo perioodidel tegutsevate ühiskondlike klasside või klassikihtide moraali, kuid teiselt poolt mõningate ajalooliste tegelaste moraalset palet. See aitab paremini aru saada moraali klassilisest tuumast ja üksikute moraalivormide ajaloolisest tähtsusest. Siingi on vajalik ajalooline perspektiiv. Pestel, Kahhovski, Rõlejev ja teised aadlisoost

⁹ Lenin, Teosed, XXI köide, lk. 409—410.

revolutsioonäärid olid oma aja kohta sügavalt moraalsed inimesed, kuid meie nõuete seisukohast nende moraal oli väga piiratud.

Maateaduse ja konstitutsiooni tundides avaneb (tõsi küll, hulga väiksemal määral kui ajaloo ja kirjanduse tundides) üksikute klas- side moraalne pale niisugusel kujul, nagu ta väljendub majandus- poliitilises tegevuses, näiteks kriiside perioodil, koloniaalpoliitikas, kuid samuti riigi organisatsioonis (näiteks valimissüsteemis, kohtu- organisatsioones jm.). Teiste teaduste õppimisel avaneb teaduse eest võitlejate, eriti aga teaduse märtrite moraalne pale.

Kõige vähem tuleb muuta õppematerjali õppimist lausa moralisee- rimiseks. Kuid tuleb samuti meeles pidada, et erinevatel õpetamise astmetel moraalihinnete sügavus, ühtsustamise aste erinevad põhjali- kult teineteisest. Kuid kirjanduslike teoste õppimise töös on moraalsel kasvatusel austav koht. Ei saa ka unustada selle tähtsust teiste ainete õpetamisel ülalkirjeldatud piires.

Moraali küsimustele osutatud eriline tähelepanu teaduste aluste omandamisel süvendab kõlbelistest normidest arusaamist, kuid sel- lest on vähe, et nad muutuksid käitumise aluseks. Viimase eesmärgi taotlusel õpetamise protsessis on oluline õppetöö õige organiseeri- mine, sest õpilased peavad näitama oma kohusetundlikku suhtumist töösse, taotlema parimaid tagajärgi (õppida südilt, nagu on tähenda- tud „Õpilase reeglites“), looma õigeid omavahelisi suhteid seltsimees- tega (austus, vastastikune abistamine, printsipiaalsus), olema nõudli- kud enda suhtes. On tõesti selge, et õpilaste sellise tegevuse sfääris kooli esimestest päevadest algab praktiline moraalilise õpetamise teostamine, moraalise käitumise kasvatamine.

Paljude õpetajate kogemused näitavad, millist positiivset tähtsust omab õppeprotsessi sellele küljele lähenemine moraalilise nõuete seisu- kohalt.

Kui Leningradi 209. kooli õpetaja Petrova asetaski IV klassi õpilas- tele küsimuse õppekohustuste kohta nii, et kui nad ei õpi lahendama ülesandeid, siis nad ei täida oma kohustusi kodumaa, perekonna ees ja sisendas neisse veendumuse, et nende mahajäämist saab väga kii- resti likvideerida teatud püsivusega, siis andis see väga hea tagajärje. Ja vastupidi, kui ühes paremas Leningradi koolis õpetajate kaadri kõrge kvalifikatsiooni juures ja hea sisustuse olemasolul ilmnes märgatav mahajäämine, siis Herzeni-nimelise instituudi pedagoogika kateedri brigaad, kes uuris selle põhjusi, konstateeris, et küsimus mahajäämi- sest ei olnud asetatud õpilaste ette kui seltskondlik kohustus, kui nende kõlbeline kohustus, ja see viis alla kõrget ning metoodilist õppe- taset.

Koolipraktikas on rikkalikult näiteid, mis tõestavad, et õieti suuna- tud seltsimehelik ühtehoid õppetöös kandub kergelt ka õpilaste teis- tele tegevusaladele.

Klassi- ja koolivälise kultuurharidusliku tegevuse süsteemis õpilased toovad esile initsiatiivi korras tihti moraalilise küsimusi loengute teema-

deks, ringide töö jaoks, vaidluste teemadeks jne. On teada, kui suurt menu saavutavad paljudel juhtudel ettekanded nõukogude noorsoo moraalsetest palgest, arutlused seltsimehelikkusest ja sõprusest, kirjan- duslikest kangelastest („Tarbetud inimesed“, revolutsionääride kujud jne.). 1946/47. a. oli Fadejevi „Noor kaardivägi“ mitmetes koolides klassidevahelise lugemise aineks, ringides õppimiseks, konverentsidel arutamiseks jm., kusjuures tähelepanu keskpunktiks oli Krasnodoni kangelaste moraalne pale.

Õpilasi ei või üle koormata suure arvu üritustega moraalil küsi- muste arutamise kohta, kuid on väga tähtis haarata õpilaste initsia- tiivi, osata tabada elulisi vajadusi ja kindlustada elavat, teravat mo- raali küsimuste arutamist klassivälise töö korras õpilastele arusaadaval tasemel.

Õpilaste õppevälise töö süsteemis kõlbelise käitumise kindlustamine, kõlbeliste harjumuste kasvatamine toimub pea- miselt ühiskondliku tegevuse protsessis ja õpilaste iseorganiseeri- misega.

On teada, et Lenin rõhutas õppetöö ja praktilise tegevuse sideme vajadust kui kommunistliku kasvatuses tingimust. Suure Isamaasõja perioodil nõukogude õpilased viisid läbi suure ühiskondliku töö, osu- tades koolile majanduslikku abi, võttes osa põllumajanduslikest töö- dest, aidades haavatuid, invaliide, põgenikke jm. Kui esimesel aastal rahulikule ülesehitusele üleminekul lapsed võtsid laialdaselt osa oma koolide taastamistöödest, siis praegu paljudes koolides, eriti linnakoolides, ühiskondlik töö on märgatavalt nõrgenenud, temasse tõmmatakse ainult väike hulk õpilasi.

Nõukogude kooli ajaloos oli niisuguseid perioode, et paljudes koo- lides õpilased olid ülekoormatud ühiskondliku tööga, kahjustades õppetegevust. See oli tõsine viga ja UK(b)P KK 5. sept. 1931. a. mää- rus sõnastas sügavalt-õige nõudmise, et ühiskondlik tootmistöö oleks allutatud kooli õpetuse ja kasvatuses eesmärkidele. Samuti sügavalt õiglase oli hiljem järgnenud keeld ülekoormata õpilasi ühiskondliku tööga. Kui praegu mõned koolid alahindavad ühiskondliku töö täht- sust, siis see mõjub väga kahjulikult õpilaste õigele ühiskondlik-poli- tilisele ja esimeses järjekorras moraalsetele kasvatuses.

Kõlbelise käitumise kasvatamises, s. t. praktilises kasvatamises omab ühiskondlik töö väga suurt tähtsust, arendades ühiskondliku kohustuse tunnet ja vastutust, nõudlikkust enda suhtes, harjutades õiget suhtumist teistesse inimestesse, kasvatades püsivust raskete ületamises. A. I. Herzeni nimelise instituudi pedagoogika kateedri õppejõu poolt läbiviidud katse maakoolis näitas, et õieti korraldatud ühiskondlik töö silmnähtavalt tõstis õpilaste moraalset ilmet, nende ideelisust ja koos sellega tõstis ka õppetöö tagajärgi, arendades tema vastu huvi ja vastutuslikku suhtumist.

Õpilaste ühiskondliku töö süsteemis on põhilise tähtsusega osavõtt laste ning noorsoo organisatsioonidest. See kasvatab vastutustunnet,

huvide sotsialistlikku suundumist, oskust juhtida organisatsioonilist tööd, avaldada püsivust, ületada raskusi. Kuid ei või piirduda ainult organisatsioonilise tööga: iga õpilane peab osa võtma koolitöö kestel ka teist tüüpi tööde täitmisest (majanduslikud, hariduslikud, tehnilised jne.).

„Õpilase käitumise reeglites“ on alla kriipsutatud õpilaste kohustus osutada vajalikku abi perekonnale. See on tähtsamaid moraalseid kohustusi, mille on „Õpilase reeglid“ täiesti õigustatult võtnud kooli kontrolli alla. Ilmselt on näha, et ka siin toimub peamiselt moraalse käitumise kasvatamine, s. t. praktiline ettevalmistus, veendumuste muutumine tegudeks. Andes perekonnale abi selles suunas, suudab kool hulga kergemini saavutada nende nõudmiste täitmist, mis kool esitab perekonnale.

Meie oleme põhjalikult peatunud õpilaste moraalse kasvatamise küsimustel, sest moraal on tähtsamaid ideoloogia vorme. Kuid moraalset kasvatust pole soovitatav läbi viia, kahjustades ainete omandamist ja kooli teisi ülesandeid. Üleliigne moraliseerimine avaldab vastupidist mõju. Suurt tähelepanu, nagu me oleme püüdnud näidata, tuleb pöörata moraalse käitumise harjumuste kasvatamisele.

IV

Kooli suhtes on pidevalt üles tõstetud õpilaste poliitilise kasvatuses küsimus. On laialt tuntud Lenini näpunäide tema kõnes kommunistliku noorsooühingu III kongressil sellest, et „meie kool peab selle aja kestel, mil inimesed teemas õpivad, tegema nendest ekspluaatatoritest vabastamise võitlusest osavõtjad“.

Kui keskkooli lõpetavad noormehed ja neid 17—18-aastaselt, siis nemad muidugi peavad olema ette valmistatud teadlikuks osavõtuks riigi juhtimise organite, ühiskondlike organisatsioonide tööst jne. Poliitilise kasvatuses abinõud nõukogude kooli praktikas on tihti muutunud. Mõnikord koolid lähtuvad sellest, et see on kommunistliku noorsooühingu, konstitutsiooni kursuse õpetaja või ajalookursuse õpetaja ülesanne ja siis jäävadki rahule. Suure Isamaasõja perioodil kooli praktikasse juurdus kindlalt poliitinformatsioonide läbiviimine, kuid sõja lõppedes see massiline poliitilise kasvatuses vorm enamikes koolides on likvideeritud.

Poliitilist kasvatust õppetöö protsessis teostatakse muidugi eelkõige ajaloos, konstitutsiooni ja maateaduse tundides. Täites seda ülesannet peavad õpetajad pühendama vajalikku tähelepanu kaasaegsele ajaloolisele etapile, pidevalt koguma uuemaid andmeid ja neid sisse viima maateaduse ja konstitutsiooni kursusesse, laialt kasutama emotsionaalse mõjutamise abinõusid (ilukirjandust, pilte, dokumente) niisuguse aine kohta.

Suurt tähelepanu pühendatakse pedagoogilises kirjanduses kaas-

aegse materjali kasutamisele kõigis õppeainetes. Selle küsimuse arutamisel on õieti alla kriipsutatud kunstlike „seoste“ lubamatust. Õieti märgitakse, et kaasaegne materjal peab kõigepealt aitama põhjalikumalt aru saada õpetatavast küsimusest, et on vajalik vältida lihtsus-
tatud arusaamist uuest materjalist.

See on kõik õige. Põhiliseks ülesandeks antud etapil on siiski küsimuse positiivne lahendamine, näidata, kuidas tuleb kaasaegset materjali õieti sisse lülitada.

Sellelt seisukohalt on näiteks vajalik alla kriipsutada, et maateaduse kursus peab olema läbi immutatud kaasaegse materjaliga. Kuidas võib tutvustada antud etapil Lääne-Euroopa riike, jutustamata uute demokraatiate poliitilisest ja majanduslikust elust, kasutades uuemaid andmeid?

Kuidas võib õpetada NSV Liidu majandusgeograafiat lahus 1946.—1950. a. viisaastaku plaani seadusest? Ülesanne seisneb selles, et tuleb selgitada mitte ainult olemasolevat tootmisjõudude paigutust, vaid ka perspektiive.

Leningradi linna 138. kooli õpilane Rostriganova, jutustades 1946.—1947. õppeaastal kapitalistlike riikide majandusgeograafiat, kasutas laialdaselt ajalehtede materjale. Selle põhjal ta suutis õiglaselt ja poliitiliselt teravalt valgustada kapitalistliku maailma majanduslikke vastuolusid ja kaasaegset poliitilist võitlust. Kõik see oli läbi viidud õpilaste tõsise iseseisva töö põhjal, kindlustas praktilise materjali tundmist ja kutsus esile klassi elavat huvi kaasaegse poliitilise elu küsimuste vastu.

18. sajandi prantsuse revolutsiooni käsitlemisel, peale põhjalikku iseloomustust, 210. kooli õpetaja Feldman viis julgelt läbi võrdluse Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooniga ja tema ütluse järgi see süvendas arusaamist kapitalistlikust revolutsioonist ja koos sellega tutvustas proletaarset revolutsiooni erinevate iseärasustega.

Ülesanne nähtavasti seisneb selles, et võrdlusest mitte välja jätta konkreetseid tingimusi, mis on määrava tähtsusega üksikute sündmuste, isikute jne. hindamisel. Ja kui nõukogude väepealikute tegevust võrreldakse rooma väepealikute tegevusega, siis pole see õige, sest poliitilised ülesanded kui ka sõjatehnika ei oma käesoleval juhul mitte midagi ühist.

Tähtsaimaks ülesandeks keskkooli poliitilise kasvatuses on ajalehtede süstemaatilise lugemise harjutamine. Paljud koolid ei tegele selle küsimusega. Kool peab lahendama selle küsimuse frontaalselt: see on õpetaja kohus, kes peab ajalehti kasutama õpetamisel; see on klassijuhataja ülesanne, kes organiseerib lugemist ja vestlusi nende sisu kohaselt; see on kommunistliku noorsooühingu ja pioneeride organisatsiooni asi. Seejuures tuleb meeles pidada, et ajalehe lugemise vajadus peab muutuma püsivaks harjumuseks.

Sõltumata ajalehtede lugemisest, on kerkinud kooli ette küsimus õpilaste süstemaatilise poliitilisest informatsioonist. Suure Isamaasõja aastail poliitinformatsioonide läbiviimine leidis laialdast kasutamist koolides. Pärast üleminekut rahulikule ülesehitusele paljud koolid likvideerisid selle poliitilise hariduse vormi.

Seejuures aga keeruline rahvusvaheline olukord, suur hulk poliitilisi sündmusi, mis üksteist kiiresti vahetavad, nõuavad sõjajärgseis tingimusi süstemaatilist selgitust. Õigus on seepärast neil koolidel, kes on säilitanud poliitilise informatsiooni kui õpilaste poliitilise hariduse vormi.

Poliitinformatsiooni organiseerimise ja metoodika kohta kirjanduses ja praktikas on palju mitmesuguseid vaatekohti. Lähtudes sellest, et poliitinformatsioon nõuab raskete küsimuste vastavat selgitust, paljud arvavad, et selle peab läbi viima klassijuhataja või isegi ajaloo õpetaja või parteiorganisatsiooni poolt volitatud isik. Uhe Leningradi kooli direktor isiklikult andis üks kord nädalas poliitinformatsiooni vanemates klassides ja arvas, et sellega ta kindlustas selle läbiviimise kõrget kvaliteeti (mõned klassijuhatajad olid sellega väga rahul). Paljudes koolides poliitinformatsiooni teostavad loengutena kommunistlikud noored, kes on kooli kommunistliku organisatsiooni poolt selleks määratud.

Urvides poliitinformatsiooni läbiviimise kogemusi Suure Isamaasõja päevil me tulime järeldusele, et ta annab paremaid tulemusi siis, kui temast võtavad osa õpilased ise ja seejuures suurem osa klassist. Seda tööd juhtima ja tema eest vastutama peavad kas klassijuhatajad või selleks määratud õpetajad.

Õpilaste osavõtu vormid võivad olla mitmesugused: õpilased võivad lugeda ajalehtedest valitud katkendeid, edasi anda üht või teist esinemat, teha väikesi teadaandeid mingisuguse küsimuse kohta ajalehtedest saadud materjali alusel nädala kestel, valmistada näitusi, teha ettekandeid täiendava kirjanduse kasutamise järgi. Isegi 6.—7. klassis (poliitinformatsioon on otstarbekohane ka nendes klassides) õpilaste aktiivne osavõtt kindlustab hulga suuremat huvi ja paremaid tagajärgi.

Vanemate klasside õpilaste jaoks võib organiseerida loenguid, jooksva poliitika ringe, loengute külastamist rajooni keskustes jne. Nende ürituste grupist peavad olema eriti eraldatud Lenini ja Stalini elulugude õppimise ringid. Nende elu ja tegevuse õppimine aitab aru saada suure revolutsiooni ajaloost, kui teravast ning lepitamatust klassivõitlusest, milles silmapaistvat osa etendas revolutsiooniline partei, juhitud revolutsiooni teooriast, kuid revolutsiooni geeniused, kes juhtisid seda võitlust, kindlustasid võidu sellepärast, et seistes masside eesotsas nad lähtusid masside objektiivsetest vajadustest, õppisid massidelt, olid suure võitluse juhtimises printsipiaalsed ning püsivad.

Suurt tähtsust omab poliitilises hariduses õpilaste enda osavõtt elanikkonna agitatsioon-hariduslikust tööst. Mõnedes maakohtades koolide töö, mis oli läbi viidud parimate õpetajate juhtimisel, andis väga tõhusaid tagajärgi. Õpilaste agitatsiooni kollektiivid osutasid suurt tähtsust mõnedes kohtades töötajate saadikute valimisel ülemnõukogudesse. Arusaadav on see, et töö peab olema õpilastele jõukohane, põhjalikult ette valmistatud ja õpilasi mitte üle koormama.

Meie poolt on märgitud ainult tähtsamad poliitilise hariduse teed ning vormid. Uksikute koolide loomine, konkreetsete tingimuste põhjalik arvestamine loovad alati töö läbiviijale uusi vorme.

V

Kes juhib ideelis-poliitilist kasvatust koolis? Kes kannab vastutust selle läbiviimise eest?

Keskseks kujuk, kes kindlustab ideelist kasvatust, on nähtavasti õpetaja, kuna õppe- ja kasvatustöö tunnis on ideelise kasvatuses põhiliseks lüliks. Mõned kriipsutavad alla, et õpetaja ei anna ainult tunde, vaid ka kasvatab.

Õigem oleks öelda, et õpetaja peab koostama tunni nii, et oleks kindlustatud õpilaste ideeline kasvatamine.

Õpetaja esineb kui kultuurharidustöö ergutaja oma erialal, sest kes võib õpetajast paremini teada õpilaste vajadusi tema erialal.

Suur tähtsus on ideelises kasvatuses ka klassijuhatajail. Klassijuhataja on kutsutud kindlustama õpilase isiksuse kasvu tervikuliselt — selle kasvu ideelisel tasemel on loomulikult juhtiv osa. Võib olla, et üheski teises kooli tegevuse osas ei oma õpilase mõjutamise ühtsus nii suurt tähtsust kui ideelises kasvatamises. Ja see on klassijuhataja tähtsaim ülesanne. On samuti teada, et õpetaja on kohustatud tundma õppima õpilase isiksust kõikides tema väljendustes, kontrollima tema praktilist tööd. On täiesti arusaadav, et selle tegevuse protsessis võib täielikumalt avastada õpilase ideelist suundumist, sõna ja teo kokkusaatumise astet. Selle põhjal klassijuhataja peab lahendama küsimuse puuduste kõrvaldamiseks ürituste läbiviimise kohta, kasvatatavate ideelise taseme tõstmiseks kõrgemale astmele.

Õppekasvatustöö protsess toimub klassis õpilaste kollektiivi aktiivsel osavõtul. A. S. Makarenko teoreetiliste väljenduste ja praktilise tegevuse põhjal on klassikollektiivi tähtsusest enam-vähem aru saadud (kuigi praktiliselt realiseerub see ebarahuldavalt). Tuleb samuti mitte unustada klassikollektiivi tähtsust ka üldhariduslikus töös. Klassivestlus, kirjalikkude tööde kollektiivne arutamine jne. on vajalikud mitte ainult õpetaja jõu kokkuhoiu kaalutlusel, vaid ka kui õpilaste üksteise abistamise ja õppetöö efektiivsuse tõstmise abinõud.

Raske on ülehinnata laste kollektiivi tähtsust ideelises kasvatuses. Ülal me nägime, et tunnis läbiviidud vaidlus ja ka õpilaste iseseisvate tööde kollektiivne arutamine, avastades nõrku ja tugevaid külgi küsimuse lahendamisel, aitab muuta teadmisi veendumusteks. Kollektiivi ühiskondlik arvamine sunnib üksikuid õpilasi mõtlema oma käitumisele. Eranditult suur on kollektiivi tähtsus sõna ja teo vahel oleva lõhe kõrvaldamiseks, ideelisuse tõstmises ja õpilaste isiksuse kindlas suunamises. Iseenesest on arusaadav, et jutt on terve kollektiivi mõjust ja et vahest kollektiiv ise vajab ümberkasvatamist.

Millised on konkreetsed nõudmised, mida peab esitama õpetajaile kõrgetasemelise ideelis-kasvatustöö kindlustamise eesmärgil?

Nõukogude õpetajad peavad kursuse läbitöötamisel täpselt määrata need materjalid, mis vahetult abistavad õpilaste kommunistliku maailmavaate formeerimist, ja kindlustama nende põhjalikku omandamist.

Nõukogude õpetajad peavad hoolitsema kaasaegse materjali kasutamise eest, lähtudes sellest, et see materjal peab süvendama õpitavat küsimusest arusaamist, sisse viima parandused kooskõlas uute andmetega, õpetama teadmiste kasutamist uutel tingimustel.

Nõukogude õpetajad peavad hoolitsema mitte ainult õpilaste poolt aine omandamise eest, vaid ka teadmiste muutumise eest veendumusteks ning kasutamise eest praktilises tegevuses kommunismi ülesehitamise huvides.

Nõukogude õpetaja peab tundma õppima õpilaste moraalset ilmet ja seda täiustama, tutvustades kommunistliku moraali küsimustega, organiseerides õieti õpilaste õppetööd, võideldes sõna ja teo vahel oleva lõhe likvideerimise eest.

Nõukogude õpetajad peavad kasvatama õpilastes kommunistlikku ideelisust, optimismi, usku oma jõusse, valmisolekut teel seisvate raskuste kõrvaldamiseks.

Mainitud nõuete täitmiseks nõukogude õpetajad peavad väsimatult ja püsivalt töötama oma ideelis-poliitilise taseme tõstmiseks.

Oma ettekandes Leningradi ajakirjade „Zvezda“ ja „Leningrad“ kohta märkis sm. Ždanov, et meie ei pööra tähelepanu ideoloogilises töös esinevale praagile, et süüdlased ei kannu selle eest vastutust, nagu see toimub majandustegevuses.

Nõukogude õpetajad näitasid, et nemad on valmis mitte ainult likvideerima praaki, vaid ka saavutama kõrgeid tagajärgi ideelis-kasvatustlikus töös. Selle ülesande täitmine on nõukogude õpetaja patriootiline kohus sotsialistliku kodumaa ees.

Tingimused ja meetodid „Õpilaste käitumise reeglite“ sisendamiseks.

„Õpilaste käitumise reeglid“ on nõuete kogu, mida meie kodumaa esitab õpilasile.

Reeglite eesmärgiks on kindlustada edukaks õppetöökaks vajalik kord koolis ning kasvatada õpilastes hoolsa ja püsiva töö, produktiivse ja kasuliku ühiskondliku tegevuse harjumusi ning kultuurset, distsiplineeritud käitumist koolis ja väljaspool kooli.

Reeglite elluviimiseks on tarvis, et iga õpilane mõistaks selgesti nende mõtet ja täitmise tarvilikkust. Õpilased peavad aru saama koolidistsipliini riiklikust tähtsusest. Koolidistsipliin peab olema teadlik distsipliin.

„Õpilaste käitumise reeglitel“ on määrustiku iseloom: nad formuleerivad üldiseid nõudmisi kõigile õpilastele, tegemata vahet mitmesuguste vanusegruppide vahel. Ent on täiesti selge, et teadlikkuse aste ei ole igas vanuses ühesugune. Seepärast tuleb neid reegleid konkretiseerida erinevalt mitmesuguste vanuste suhtes.

Käitumise reeglite omandamiseks õpilaste poolt on tingimata tarvilik kindel, teadlik distsipliin, mis ainuüksi võimaldab õiget käitumist. Nõue, et distsipliin peab olema kindel, ei ole vastuolus teadlikkuse nõudega. Just vastupidi — mida teadlikum on distsipliin, seda kindlam ta on.

Seltsimees Stalin ütleb: „... ainult teadlik distsipliin võib olla tõesti raudne distsipliin“ (Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 64).

Mis teel on võimalik saavutada teadlikku distsipliini? Teadliku distsipliini kasvatamisel on kõige suurema tähtsusega õpetaja isik. Ühinski ütleb õpetaja isiksuse osa kohta järgmist: „Pole kahtlust, et paljudi oleme õppeasutuse üldisest korrast, kuid kõige suurem tähtsus on alati otsese kasvataja isikul, kes seisab kasvandikuga vahetus kokkupuutes: kasvataja isiksuse mõju noorde hinge on selleks kasvatuslikuks jõuks, mida ei saa asendada ei õpikuga, ei moraalisententsidega ega karistuste ja ergutuste süsteemiga.“

Kõik teavad laste kalduvust matkida täiskasvanuid. See kalduvus esineb eriti tugeval määral nooremate laste juures. Õpetaja pidagu alati meeles, et kümned ja sajad õpilased jälgivad teda tähelepanelikult. Tema enda käitumine peab olema kõrge põhimõttelisuse eeskujuks, kus teod ei lähe kunagi sõnadest lahku. Õpetaja peab olema range, kuid kõigutamatult õiglane, ta peab ise palju teadma ja oskama. Õpetaja käitumine peab väärima jäljendamist. Mingisuguse sõnalise veenmisega pole võimalik saavutada seda, mida võib saavutada õpetaja isikliku eeskujuga. Juba Seneca ütles: „Ettekirjutuste tee on pikk, eeskuju tee on lühike ja mõjuv.“ Paljud inimesed mäletavad autoriteetseid õpetajaid veel vanaski eas. Autoriteetne õpetaja jääb õpilaste mällu püsima eluajaks, tema eeskuju määrab õpilaste käitumise ühiskonnas.

Õpilaste praktilisel harjutamisel distsiplineeritud käitumisele on eriti suure tähtsusega nende õieti organiseeritud õppetöö tundide ajal. Meie nõukogude kooli õppekavad on suurepäraseks materjaliks, mis soodustab õpilaste teadliku distsipliini kujundamist. Näiteks konstitutsiooni tundides saavad õpilased teada Nõukogude Liidu kodaniku õigustest ja kohustustest, töö tähtsusest meie maal, sotsialistliku töö kangelastest jne. Füüsika, keemia, loodusteaduse jne. tundides kujuneb õpilaste materialistlik maailmavaade. Veendumuste ja maailmavaate kõrval kujunevad ka õpilaste positiivsed iseloomujooned: aktiivsus,

visadus, algatusvõime, distsiplineeritus, organiseeritus ja oskus ületada takistusi.

Koolide praktikas esineb aga ikka veel juhtumeid, kus ühe ja selle sama klassi õpilased ei käitu tundides ühesuguselt. Ühe õpetaja tunnis täidavad õpilased käitumise reegleid: omandavad püsivalt teadmisi (1. punkt), õpivad usinalt (2. punkt), tulevad kooli kõigi vajalike õppe- raamatute ja kirjutamisvahenditega (4. punkt), istuvad tunnis sirgelt ja kuulavad tähelepanelikult õpetaja seletusi ning õpilaste vastuseid (8. punkt). Teise õpetaja tunnis needsamad õpilased pole kuigi tähelepanelikud, ei täida koduseid ülesandeid ega too kaasa vajalikke raamatuid ja vihikuid. See puudutab harilikult neid õpetajaid, kes ei ilmuta küllaldast kindlameelsust korra säilitamiseks tunni ajal, kes alustavad oma tundi õpilaste jutukõmina saatel, ei kontrolli täpselt koduste ülesannete täitmist, ei oska äratada õpilastes huvi aktiivse töö vastu tunnis ja kes annavad koduseid ülesandeidki ilma et õpilased neid korralikult kuulaksid, kusjuures see toimub sageli juba pärast kella, andmata vajalikke seletusi koduse töö täitmise kohta.

On selge, et säärased tunnid ei arenda õpilastes teadlikku distsipliini, vaid vastupidi, soodustavad „Õpilaste käitumise reeglite“ mittemäitmist.

Peale põhilise õppetöö võtavad nõukogude kooli õpilased osa mitmesugustest ühiskondlikult kasulikest töödest: suvine töö kooli ja koolimööbli remontimisel, kütteaine varumine kooli jaoks, töötamine kooli juurde kuuluval aiamaal, osavõtt linna haljasala rajamisest ning vanaraua kogumisest jne.

Ühiskondlikud tööd nõuavad samuti organiseeritust ja täitmise kontrolli ning hindamist. Ühiskondlikult kasulikest töödest osavõtmine kujundab õpilastes kommunistlikke iseloomujooni: ühtekuuluvustunnet, aktiivsust ja visadust takistuste ületamisel. Oieti organiseeritud ühiskondlik töö täidab aga veel ühe kasuliku ülesande: ta koondab lastekollektiivi read.

See kollektiiv ehk klass organiseerub õppetöö ja ühiskondliku tegevuse tagajärjel. Kõikide õpetajate nõudmiste ühetaolisus ja klassijuhataja ning koolidirektori järjekindlus „Õpilaste käitumise reeglite“ sissekasvatamisel arendavad õpilastes vastutustunnet oma kollektiivi ees ja kindlustavad teadlikku distsipliini klassis. Lastekollektiivi tihendamiseks on tähtis klassi aktiivi moodustamine kõige distsiplineeritumast ja paremini edasijõudvaist õpilastest, kes oleksid suutelised looma oma seltsimeeste keskel avalikku arvamist üksikute õpilaste distsipliinivastaste tegude ja „Õpilaste käitumise reeglite“ rikkumise vastu.

Klassikollektiivi organiseerimise ja teadliku distsipliini kõvendamise meetodid peavad vastama õpilaste vanusele. Nooremais klassides on suur tähtsus õpilaste harjutamisel täitma vastuvaidlematult õpetaja ja kollektiivi tahet. Vanemais klassides on klassikoosolekud klassikollektiivi kindlustamise mõttes väga tähtsad. Seejuures peavad

vanemate klasside juhatajad arendama õpilastes oskust iseseisvalt organiseerida ja läbi viia neid koosolekuid, võtta vastu resolutsioone päevakorraküsimustes ning kontrollima nende resolutsioonide täitmist.

Klassi- ja koolikollektiivide moodustamisel on väga suur tähtsus kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonil. Kommunistlikud noored ja pioneerid peavad olema eeskujuks võitluses klassi ja kooli au eest. Nende kohuseks on organiseerida seltsimehelikku abi õppetöös mahajäänud õpilastele, nõuda laiskadelt püsivamat tööd ja hukka mõista õpilaste käitumise reeglite rikkujaid. Toetudes kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonile võib õpetaja vähendada õpilaste omavahelist kahjulikku mõju ja suurendada kasulikke mõjusid.

Tähtsaks teguriks teadliku distsipliini kasvatamisel on ka tihe side kooli ja perekonna vahel. Kui perekonnas ja koolis pole nõuete ühtlust, osutub õpetajal väga raskeks toime tulla õpilaste haridusliku ja kasvatusliku juhtimisega.

Kasvataja saab õpilast kergesti mõjutada, kui ta tunneb õpilase kodust olukorda ja inimesi, kellega õpilane suhtub ning kes avaldavad mõju ta hingeelule. Kooli ja lastevanemate koostöö peab olema korraldatud nii, et perekondlik kasvatus täiendaks õpetaja tööd. Kooli ja vanemate koostöö praktikas esineb aga veel palju selliseid juhtumeid, kus õpetaja nõuded lähevad vanemate omadest lahku, näiteks: õpetaja on soovitanud õpilasele valmistada joonistused seinalehe jaoks, kuna vanemad peavad seda tegevust tühiseks ajaraiskamiseks, logelemiseks, ja nõuavad, et õpilane loobuks selle ülesande täitmisest. Kool peab kannatlikult selgitama lastevanemaile „Õpilaste käitumise reegleid“, aitama neid orienteeruda kasvatuslikes küsimustes ja sisendada neisse usaldust kooli vastu. Õpetaja peab olema lastevanemaile abiks õpilase koduse režiimi kindlaksmääramisel ja sellest režiimist kinnipidamise kontrollil.

Võib sageli tähele panna juhtumeid, kus õpilase mahajäämise põhjuseks on asjaolu, et nende kodusviibimise aeg ei ole õieti jaotatud: nad heidavad õhtul liiga hilja magama ja tõusevad hommikul liiga hilja (juhtudel, kui nad õpivad teises vahetuses). Seega nad kaotavad kõige parema aja kl. 10-st 12-ni, kus ajutegevus on kõige aktiivsem.

Kodune režiim peab olema eriti hoolikalt organiseeritud. Režiim distsiplineerib õpilasi, hoiab kokku nende energiat ja väldib nende kurnamist korratu ajaveetmise tagajärjel.

Õpilaste käitumise reeglite täitmist kindlustava teadliku distsipliini arendamise üheks meetodiks on selgitus. Et saaks nõuda õpilastelt käitumisreeglite täitmist, peavad nad neid reegleid kõigepealt hästi tundma. Seejuures ei piisa nende paljast seinale kinnitamisest. Need reeglid peavad olema õpilastel endil käes. Reeglite viimist õpilaste igapäevasesse ellu soodustab vestluste korraldamine üksikuil teemadel, näiteks: teadmiste püsivast ja visast omandamisest, viisakusest ja tagsihoidlikkusest, sõprusest ja seltsimehelikkusest jne.

Vestluste-referaatide materjaliks võivad olla meie juhtide Lenini ja Stalini elulood kui ka silmapaistvate õpetlaste biograafilised andmed. Tuleb kasutada ka ilukirjanduslikke aineid ja konkreetseid näiteid koolielust. Referaate ja vestlusi korraldatakse vastavalt õpilaste vanusele. Vanemais klassides võivad neid korraldada õpilased ise oma klassijuhatajate juhiste kohaselt.

Selgituse tarvitavamaiks viisideks on manitsus ja sisendus. Need viisid on eriti sobivad nooremais klassides, kus lapsed peavad õppima valitsemata oma käitumist.

Vanemais klassides on õpilaste sobivaimaks mõjutusviisiks nõudmine. Vanemate klasside õpilastele võib juba esitada nõudeid, nagu täiskasvanud kodanikele. Nõudmise formuleering peab olema lühike ja selge. Ta peab olema õpilastele jõukohane ja tema täitmist peab tingimata taotlema. Nõudmise mittetäitmine ei tohi jääda karistamata. Õpetaja poolt esitatud nõudmiste täitmine oleneb selle õpetaja autoriteedist. Autoriteetne õpetaja esitab vahel oma nõudmisi soovi kujul, näiteks: „Tahaksin, et sa selle töö ümber kirjutaksid.“ Igal juhul peavad õpetajate nõudmised olema tehtud kindlalt ja tõsiselt, rahuliku, ärritamata häälega.

Harjutades õpilasi käitumise reegleid täitma, tuleb ühtlasi tarvitusele võtta abinõusid distsipliinirikumiste vastu. Distsipliinirikumiste ärahoidmise esimeseks abinõuks on kooli kindel režiim ja sisekord: range tunniplaan ja väljaspool klassi toimuvate tööde plaan, õpetajate ning õpilaste kindel valvekord riiehoiuruumis ja söögisaalis. Käitumisreeglite rikkumise ärahoidmiseks tuleb organiseerida õpilaste kontrolli koolis ja väljaspool kooli.

Tähtsat osa käitumisreeglite sisendamisel etendavad ergutus ja karistusvahendid.

Ergutus stimuleerib õpilaste püüet headele tegudele. Ergutada saab tunnustuse, kiituse või autasustamisega. Ergutus omandab kasvatuslikku iseloomu siis, kui ta antakse teenitult. Ergutuse vorm ja aste peavad olema õpilase või klassi saavutuste järelduseks õppetöös ja käitumises. Karistusel on samuti nagu ergutuselgi kasvatuslik mõju. Karistuse sihiks on õpilase parandamine, tema distsipliini tõstmine ja teiste õpilaste hoiatamine. Karistamisele peavad eelnema veenmise meetodid; kui aga õpilane jätkab ikkagi reeglite rikkumist, peab ta kandma karistust. Karistamisel tuleb arvestada õpilase individuaalseid jooni, tema käitumise üldiseloomu ja distsipliinirikumise suurust. Karistus peab vastama sooritatud väärteo raskusele ning järgnema kohe selle sooritamisele. Karistuse määramisel peab õpetaja selgitama distsipliinirikumise põhjused ja toimima suurima õigluse ja objektiivsusega. Teenimata, ebaõiglane karistus tekitab lõhet õpetaja ja õpilase vahele ning kahjustab õpetaja autoriteeti.

Iga karistus, mida kohaldatakse nõukogude koolis VNFSV hariduse rahvakomissari käskkirja nr. 205 järgi 21. märtsist 1944, on ainult siis mõjuv, kui õpetajal on õpilaste armastus ja austus, kui õpetajal on

autoriteeti. Autoriteetne õpetaja karistab taktitundeliselt, ta teeb seda läbimõeldult, tagasihoidlikult ja lühidalt, isegi sel juhul, kui karistuseks on tavaline märkus. Karistus on mõjuv vaid siis, kui õpilased saavad aru tema tarvilikkusest.

Teadliku distsipliini kasvatamiseks võib õpetaja kasutada õige laialdast vahendite arsenaali, mida instruksioonid ei näe ette. Need vahendid on mõjuvad, kui õpetaja valitseb hästi pedagoogilisi võtteid. Siinkohal võib veelkord meenutada Ušinski õpetusi: „Vaevalt leidub ühtki pedagoogilist abinõu, mis ei omaks kasulikke ja kahjulikke külgi ja ei annaks ühel juhul häid, teisel juhul halbu ning kolmandal juhul ei mingisuguseid tagajärgi... Kui kasvataja on hästi tutvunud inimloomuse seadustega, kuivõrd viimased on meile tuntud, siis aitab temale tervest mõistusest, et hinnata üht või teist pedagoogilist võtet. Neid võtteid ja abinõusid on loendamatu hulk, sest iga üksik konkreetne juhus tingimata muudab antud võtte või abinõu.“

Nõukogude õpetaja on kohustatud alaliselt täiendama oma oskusi ning omandama marksistlik-leninlikku teooriat. Selles on kooli ja õpetaja ees seisvate hariduslike ja kasvatuslike ülesannete eduka lahendamise pant.

Venekeelse sõnavara esialgsest omandamisest mittevene kooli õpilaste poolt.

VL. PRAVDIN

Vene keele õpetamine püsib endiselt kõige kitsama kohana rahvuslike vabariikide ja oblastite koolide töös. Kuidagi pole võimalik tunnistada rahuldavaks selle juhtiva aine õpetamise kvaliteeti. Mittevene koolide õpilased valitsevad veel väga nõrgalt nüüdisaegse vene keele aluseid.

NSVL RKN ja UK(b)P KK 10. märtsi 1938. a. määrusest „Vene keele kohustusliku õppimise kohta rahvuslike vabariikide ja oblastite koolides“ järgneb, et just sõnavara omandamine osutub vene keele õppimise võtmeks mittevene-koolide õpilastele. „Õpilased, kes lõpetavad algkooli (4 klassi), — nii loeme me nimetatud määrusest, — peavad omandama sellise tagavara vene sõnu, mis võimaldab neil aru saada lihtsast kõnekeelest, vene keeles väljendada neile ümbritsevast elust tuttavaid nähtusi, omandada elementaarset oskust vene keeles lugemiseks ja kirjutamiseks“

Sel viisil esimeseks ja tähtsamaks ülesandeks vene keele õpetamisel mittevene algkoolis on see, et anda õpilastele teatav kindel tagavara vene sõnu. Teiste sõnadega, töö venekeelse sõnavara kallal osutub vene keele õpetamise süsteemi keskseks lüliks mittevene algkoolis.

Selle lüli juurde me peamegi asuma selleks, et saavutada vene keele tundmise taseme otsustavat paranemist mittevenekeelse õppekeelega koolide õpilastel.

Samal ajal aga mittevene koolides just venekeelse sõnavara omandamisel valitseb ikka veel formalism. Mõnedel juhtumitel formalism väljendub selles, et õpetaja töötab vene keele tunnis õpilaste emakeeles. Õpetaja kirjutab tahvlile venekeelsed sõnad, tõlgib need emakeelde, kuna õpilased kirjutavad need oma vihikutesse. Seejuures õpetaja seletab ikka jälle emakeeles ühe või teise sõna õigekirjutust. Elavat venekeelset kõnet õpilased õpetaja suust ei kuule. Kuidas nad siis võiksidki õppida väljendama oma mõtteid vene keeles?

Teistel juhtudel formalism ilmneb selles, et vene keele tundides õpetaja räägib ainult vene keeles ja hoopiski mitte arvestades õpilaste venekeelsete sõnade tagavara, ei pea kordagi vajalikuks tõlkida õpilaste emakeelde ühte või teist uut, õpilastele veel tundmatut sõna. Niisugustel juhtumitel õpilased muidugi tajuvad elavat vene kõnekeelt, kuid paljud vene sõnad jäävad neile tühipaljasteks häälikute kombinatsioonideks, mis ei oma mingit konkreetset tähendust.

Lõpuks formalism vene sõnavara omandamisel avaldub ka selles, et õpetaja sunnib õpilasi mehaaniliselt pähe õppima uusi venekeelseid sõnu ega anna lauseehituslikke harjutusi nende sõnade kasutamiseks kontekstis. Selle tulemuseks on, et õpilased peavad meeles venekeelseid sõnu, oskavad leida neile ekvivalente emakeeles, kuid samaaegselt osutuvad täiesti abituteks, kui neil tuleb koostada lihtsamaid lauseid isegi väga hästi neile tuntud venekeelsetest sõnadest.

Käesolevas artiklis võtame endale ülesande valgustada kogemuste najal mõningaid aktuaalseid küsimusi tööst venekeelse sõnavara omandamisel mittevene koolis. Seejuures me piirame oma ülesande algkooli (II, III ja IV klassi) programmi raamidega. Juttu on sellest vene keele õpetamise perioodist, mida tervikuna võib nimetada venekeelse sõnavara esialgse kogumise perioodiks. Just sellel perioodil on ülesanded õpetajal, kes õpetab vene keelt mittevene lastele, eriti keerulised ja vastutusrikkad, kuna just algkoolis õpilane peab omandama selle miinimumi venekeelsest sõnavarast, mis võimaldab temale vanemates klassides iseseisvalt päevast-päeva laiendada oma sõnade tagavara, kuni ta omandab oskuse vabalt ja õieti väljendada oma mõtteid vene keeles.

I. Programmilised nõuded venekeelse sõnavara kohta.

Praegu kehtiv vene keele programm mittevene algkoolidele sisaldab eelkõige nõudmisi ühe põhilise ülesande kohta vene keele õppimisel — teatava sõnavara-miinimumi omandamise kohta. Selle kohta programmi seletuskirjas on öeldud järgmist:

„Õpilaste poolt kindlalt omandatavate venekeelsete sõnade tagavara üksikute õppeaastate järgi määratakse programmiga järgmises ulatuses:

- II klassi jaoks — kuni 400 sõna,
- III klassi jaoks — 600—700 sõna,
- IV klassi jaoks — 700—800 sõna.

Kokku seega õpilane, kes lõpetab algkooli, peab omama venekeelsete sõnade tagavara 1700—1900 sõna piirides.“

Kõrvuti kvantitatiivsete nõudmistega programmis on skemaatilisel kavastatud õpilase poolt omandatava venekeelse sõnavara kvalitatiivne koostis, s. t. on toodud venekeelsete sõnade tagavara ligikaudne temaatika. Näiteks II klassi jaoks programm näeb ette venekeelsele sõnavarale järgmise temaatika: õppevahendid, klassiruumi sisustus, riietus, kehaosad, perekond, 10-ni loendamine, õpilase elu ja töö koolis, koolikollektiiv, oktoobrilapsed, pioneerid, mängud, kodused tööd, õue ja aed, koduloomad ja metsloomad, linnud jne.

Kuid, kordame, see on vaid venekeelse sõnavara kvalitatiivse koostise skemaatiliseks raamkavaks. Selle raamkava täitmise konkreetse, elava sõnavaralise materjaliga osutub õpetaja ülesandeks.

Seejuures on vaja silmas pidada, et venekeelne sõnavaraline materjal, nagu see järeldub programmi nõudmistest, peab jagunema õppeaastatele kontsentrilisel põhimõttel. See nähtub ka sellest, et sõnade tagavara ühed ja samad teemad korduvad eri klassides. Võtame näiteks teema „Perekond“, mis esineb nii II kui ka III klassis. Kui II klassis seda teemat on võimalik realiseerida lastele niisuguste sõnade õpetamisega, nagu отец, мать, сын, дочь, брат, сестра, siis juba III klassis seda sõnade temaatilist gruppi tuleb laiendada selliste sõnade arvel, nagu дедушка, бабушка, внук, внучка, дядя, тетя.

Programmi üheks tähtsamaks nõudeks osutub see, et kõik venekeelsed sõnad omandataks õpilaste poolt õiges hääldamises ja õigete rõhkudega.

Missugust venekeelset sõna võib lugeda „kindlalt omandatuks“, nagu seda nõuab programm? Meie arvates sellele küsimusele tuleks vastata järgmiselt: iga venekeelset sõna võib lugeda „kindlalt omandatuks“ siis, kui on täidetud järgmised tingimused: a) kui sõna mõte on õpilastele täielikult arusaadav nii kontekstis kui ka väljaspool konteksti; b) kui õpilane oskab kiiresti leida emakeeles ekvivalendi antud sõnale; c) kui õpilane oskab koostada lihtsaima venekeelse lause antud sõna kasutamiseга nõutaval grammatilisel kujul.

Oma töös peame püüdma, et just selliselt toimuks venekeelse sõnavara omandamine õpilaste poolt.

II. Sõnavara-miimumi kvalitatiivne koostis.

Küsimus nende venekeelsete sõnade tagavara kvalitatiivse koostise kohta, mida õpilased peavad omandama vene keele tundides, on väga tähtsa, põhimõttelise tähtsusega selleks, et õigesti korraldada tööd venekeelse sõnavaraga mittevene koolis. Partei ja valitsuse määruses „Vene keele kohustusliku õppimise kohta rahvuslike vabariikide ja oblastite koolides“ me leiame täpse ja selge vastuse küsimusele, millise tagavara venekeelsetest sõnadest lapsed peavad omandama mittevene algkoolis. Jutt on vene sõnade sellisest tagavarast, mis võimaldaks lastele „aru saada lihtsast kõnekeelest, vene keeles väljendada neile ümbritsevast elust tuttavaid nähtusi“.

Sõnavara-miimumi kvalitatiivse koostise määramisel on väga tähtis kindlaks teha, missugused sõnaliigid ja mil määral peavad esinema mittevene kooli õpilase aktiivses venekeelses sõnavaras.

On teada, et sõnavaralise materjali poolest kõige rikkamaks sõnaliigiks osutub nimisõna. See asjaolu leiab tingimata oma kajastuse õpilase sõnavara-miimumi koostises. Põhilise, domineeriva koha lapse aktiivses sõnavaras peavad omama nimisõnad. Seepärast enamuse sõnade temaatilistest gruppidest, milledest rääkisime eespool, — on nimisõnade grupid.

Sõnavara-miimumi hulka kuuluvad esijoones need nimisõnad, mis tähistavad antud vanusega lastele tuttavate esemete, ainete, materjalide, mitmesugust liiki inimeste, loomade, taimede, loodusnähtuste ja ühiskondliku elu sündmuste nimetusi. Seejuures on vaja rõhutada, et IV klassis on juba võimalik viia mittevene õpilase igapäevasesse kõnekeelde teatav, täpselt piiritletud hulk nimisõnu — oskussõnu emakeeles loodusloo, maateaduse, ajaloo, aritmeetika alal läbi võetud materjalist (nagu сложение, вычитание, умножение, деление, дробь; гранит, известняк, металл; мозг, сердце, желудок; остров, море, север, юг, восток, запад; революция, война, забастовка).

Tähtsa osa aktiivses sõnavaras peavad omandamaomadussõnad, peamiselt kvalitatiivsed, mis tähistavad põhilisi värvi, suurt, temperatuuri. Relatiivsetest oskussõnadest võib arvata algkooli sõnavara hulka ainult neid, mis osutavad materjalile, millest ese on tehtud, ja eseme paiknemisele ruumis ja ajas.

Arvisõnad peavad olema esitatud sõnavara-miimumis arvude nimetustega, millede abil õpilane suudaks teostada loendamist vene keeles 1000 piirides.

Asesõnadest peavad kuuluma sõnavara-miimumisse kõik isikulised asesõnad. Selle sõnaliigi teistest alaliikidest oleks täiesti küllalt, kui lapsed teaksid ja oskaksid kasutada sõnu: мой, твой, наш, ваш, тот, каждый, кто, что, какой, чей, сколько, все.

Põõrdsõnad peaksid olema esindatud sõnavara-miimumis sõnadega, mis tähistavad tegevusi, mis on seotud õpilaste tööga koolis, kodus, pioneerisalgas. Aktiivsesse sõnavarasse tuleb arvata ka sel-

lised pöörd sõnad, mis tähistavad mitmesugust liiki inimeste tegevust või on seotud antud vanuses lastele hästi tuntud loomade ja taimede eluga.

M ä ä r s õ n a d e hulk aktiivses sõnavaras peab olema rangelt piiratud selle grammatilise sõnaliigi enamtarvitatavate sõnadega. Peame siin silmas niisuguseid määrsõnu, nagu сегодня, вчера, завтра, теперь, утром, днём, вечером, всегда, тут, там, дома, домой, направо, налево, хорошо, плохо, тепло, холодно, быстро, тихо, много, мало, очень, так.

Kõnekeeles enamtarvitatavatest e e s s õ n a d e s t peame võimalikuks arvata sõnavara miinimumi ainult järgmised: на, в, у, под, к, с, за, от, до, о, для, над.

S i d e s õ n a d e s t on jõukohased algkooli õpilastele ainult need, mida kasutatakse sõnade ühendamiseks lihtlause piires, ja nimelt: и, а, но, да, или.

K i l d s õ n a d e s t võib arvata sõnavara miinimumi hulka järgmisi: не, ни, да, нет, вот.

H ü ü d s õ n a d e s t on vaja võtta aktiivse sõnavara hulka sõna ура.

Sel viisil programmiga mittevene algkooli lõpetajale ettenähtud sõnavara võib orienteeruvalt jaotada sõnaliikide järgi järgmiselt:

1. Nimisõnu — 1500—1600.
2. Omadussõnu — 100—120.
3. Arvsõnu — 40—50.
4. Asesõnu — 10—15.
5. Pöörd sõnu — 40—50.
6. Määrsõnu — 30—35.
7. Eessõnu — 10—15.
8. Sidesõnu — 5—6.
9. Sõnaosi — 4—5.
10. Hüüdsõnu — 1—2.

III. Venekeelsete sõnade semantisatsiooni võtted.

Vene keele õpetamisel mittevene koolis pole võimalik vältida tõlkimist, eriti just nooremates klassides. Kuigi nendes klassides lastel on teatav tagavara venekeelseid sõnu, mida nad on omandanud väljaspool kooli, kuid sellele vaatamata pole võimalik ega pole otstarbekohane teostada õpetamist ainult vene keeles, s. o. täiesti loobuda tõlkivmeetodist. Kõik eelised omab kahtlematult sega- (kombineeritud) meetod. Need eelised ilmnevad eriti silmapaistvalt venekeelsete sõnade ja sõnadekombinatsioonide semantisatsiooni töö juures.

Semantisatsioon, sõna mõtte avastamine, sõna tähenduse selgitamine on esimeseks ja tähtsaimaks töö etapiks iga uue venekeelse sõnaga, mille õpilased peavad aktiivselt omandama tundides.

On teada, et esineb mitmesuguseid meetodilisi võtteid venekeelse sõna semantisatsiooniks mittevene koolis. Kuigi me praktikas kasutame mitmesuguseid kombinatsioone nendest võtetest, peame ometi omama täpse kujutluse igast üksikust võttest.

II klassis, kus on tegemist peamiselt niisuguste venekeelsete sõnadega, mis tähistavad konkreetseid esemeid lähimast ümbruskonnast, osutub venekeelse sõna tähenduse omandamise enamlevinud võtteks vastava eseme näitamine. Näitamine kaasneb küsimustega ja vastustega, nagu: Что это? Это книга. Что делает мальчик? Мальчик пишет.

Kui pole käepärast vastavat eset ja pole võimalik teda näidata looduses, kasutatakse illustratsioone (pilte, jooniseid).

Ometi aga juba II klassis pole võimalik avastada otsese, mittetõlkiva meetodiga kõikide nende venekeelsete sõnade tähendust, mis on vaja omandada selles klassis. Tõepoolest ju iga päevaga, sel määral kui laieneb venekeelne sõnavara, me oleme sunnitud kasutama iga-päevases kõnekeeles üha rohkem ja rohkem niisuguseid venekeelseid sõnu, millede mõtet pole võimalik avastada eseme näitamise teel ta loomulikul kujul või illustratsioonilt. Algkooli vanemates klassides (III ja IV klassid) niisuguste sõnade hulk veelgi suureneb.

Kui nimisõnade semantisatsiooni enamalt jaolt võib teostada mittetõlkival viisil (vastavate esemete näitamise teel), siis seda ei saa ütelda teiste sõnaliikide kohta. Võtame näiteks omadussõnad. Kui omadussõna tähistab värvust, siis teda võidakse semantiseerida mittetõlkival viisil — eseme näitamisega, mis on värvitud vastavavärviliseks. Aga kuidas avastada niisuguste omadussõnade täpset tähendust, nagu хороший, плохой, умный, глупый, веселый, грустный jt. Ja kuidas tuleb selgitada lastele mittetõlkival viisil niisuguste pöörd-sõnade mõtet, nagu думать, помнить, любить, ждать, хвалить? Kuidas on võimalik mittetõlkival viisil viia laste teadvusesse selliste määr-sõnade tähendust, nagu вчера, сегодня, здесь, там, хорошо, плохо, далеко, близко?

Pedagoogiline praktika tõendab veenvalt, et selliste venekeelsete sõnade enamiku reaalselt tähendust kõige lühemal viisil on võimalik avastada nende tõlkimisega õpilaste emakeelde. Seepärast meil pole mingit õigust ignoreerida tõlkimeetodit venekeelse sõnavara semantisatsiooni protsessis. Vastupidi, sõnade tõlkimine vene keelest õpilaste emakeelde ja ümberpöörduvalt peab olema üheks kõige sageda-minni kasutatavaks sõnavara õpetamisviisiks mittevene koolis. Eriti on vaja korraldada, alates juba II klassist, vene—emakeele ja emakeele—vene sõnastikkude süstemaatilist pidamist.

Väga suurt huvi näiteks pakub koostada klassis õpetaja juhatusel nimestik sõnadest, mis vene keeles ja õpilaste emakeeles on ühesuguse tähendusega ja ühesuguse helilise koostisega.

Soovitav on eraldi välja kirjutada sagedamad maateaduslikud nime-

tused, mis vene keeles oma heliliselt koostiselt ja kirjaviisilt erinevad vastavatest nimetustest õpilaste emakeeles.

Klassis vene—emakeelsete temaatiliste ja lugemistükkide järgsete sõnastikkude koostamisel tekivad märgatavad raskused järgmistel juhtumitel:

1. Kui mingile lihtsõnale vene keeles vastab õpilase emakeeles terve sõnade kombinatsioon või liitsõna.

2. Kui mitu venekeelset sõna-sünonüümi, mis erinevad teineteisest oma tähenduste nüanssidega, omavad õpilase emakeeles ainult ühe, antud sünonüümide rühmale üldise ekvivalendi.

3. Kui sõnad, mis kuuluvad venekeelse sõnadekombinatsiooni koostisse, ei kuulu samadesse grammatilistesse sõnaliikidesse, kuhu kuuluvad vastava sõnadekombinatsiooni koosteosad õpilase emakeeles.

Kõik sellised raskused, mis tekivad õpilaste emakeele spetsiifilistest iseärasustest, peab õpetaja arvesse võtma venekeelse sõnavara semantiseerimisel mittevene kooli nooremates klassides. On vaja jagu saada nendest raskustest süstemaatiliste harjutuste kasutamise järel sõnade ja tervete lausete tõlkimisel õpilaste emakeelest vene keelde. Meie kogemused näitavad, et õpilased meeleldi teevad niisuguseid harjutusi ja kunagi ei jahene nende vastu.

Üheks venekeelsete sõnade semantisatsiooni proovitud viisiks mittevene koolis on töötamine vastava kontekstiga, s. t. tundmaõpitava sõna ümbritsemine juba tuntud leksikaalsete ühikutega. Oletame, et on vaja seletada lastele venekeelse sõna поле tähendust. Selleks me kirjutame tahvlile lause: Пшеница растет на поле, misjuures sõnad пшеница, растет ja поле on lastele juba tuntud, kuna nad isiklikest kogemustest juba teavad, kus kasvab nisu, siis pole neil raske täpselt ja veatult määrata nendele uue venekeelse sõna на tähendust.

Siin omab väga olulise tähtsuse konteksti õige, hästi läbimõeldud valik. Kontekst peab olema selline, et sellest võiks järelduda ainult selle sõna mõte, mida me tahame ära seletada, ja et oleks täielikult välditud selle asemele mingi teise sõna asetamine.

Mõned õpetajad pööravad väga suurt tähelepanu sõnale kontekstis ja sugugi ei tööta isoleeritud sõna kallal. Meie loeme seda väga oluliseks meetodiliseks veaks. Konteksti sisse viidud sõna on vaja pärast seda tingimata läbi töötada väljaspool lauset, seejärel aga ka veel teises kontekstis. Ilma selleta pole mõeldav uute venekeelsete sõnade aktiivne omandamine õpilaste poolt.

Selles osas meie rääkisime uute venekeelsete sõnade semantisatsiooni viisidest, pidades silmas iga tundmaõpitava sõna põhilist, primaarset grammatilist kuju. On endastmõistetav, et ühe ja sama sõna tundmaõppimine erinevates kontekstides toob enesega orgaaniliselt kaasa antud sõna mitmesuguste grammatiliste kujude semantika praktilist omandamist. Kuid seda küsimust meie siinkohal ei vaatle, kuna see väljub käesoleva töö teema piiridest.

IV. Sõnatagavara kinnistamine, arvestamine ja kontrollimine.

Mittevene lastele vene keele õpetamise protsessis me püüame loomulikult kindlustada õpilaste poolt omandatud venekeelsete sõnade tagavara kindlat kinnistumist. Esimeses järjekorras muidugi on juttu sellest, et kinnistada õpilaste mällu neid venekeelseid sõnu, mis osutuvad sõnavaraliseks miinimumiks või aktiivseks sõnavaraliseks fondiks. Ometi on vaja kinnistada päevast päeva ka passiivset sõnavara, meenutades, et hästi kinnistatud passiivne sõnavara osutub selleks põhiliseks varuks, millest täiendatakse aktiivset sõnavara õpetuse järgmistel etappidel.

Venekeelse sõnavara omandamisel me rakendame proovitud vahendeid õppematerjali kindlaks kinnistamiseks: harjutusi, kordamist, regulaarseid koduseid ülesandeid.

Sõnavaralised harjutused vene keele tundides mittevenekeelse õppekeelega algkoolis seisnevad õpilaste poolt omandatud venekeelsete sõnade korduvas jäljendamises ja praktilises kasutamises. Pärast seda, kui lapsed on täielikult aru saanud ühest või teisest uuest venekeelsest sõnast, saavutatakse ta kinnistamine õpilaste mällu harjutuste läbiviimisega sellisel arvul ja sellise süsteemi järgi, milledega oleksid haaratud eri juhud antud sõna kasutamiseks mitmesugusel grammatilisel kujul. Seejuures me oleme kategooriliselt uute sõnade mehaanilise päheõppimise vastu. Sõnavaralised harjutused vene keele peavad baseeruma rängele süstemaatilisusele, loogilisele järjekindlusele ja loogilisele seosele varem omandatud ja uute sõnade vahel.

On võimalik kindlaks määrata järgmised harjutuste põhiliigid vene keele sõnavara alal mittevene algkoolides:

1. Vene—emakeelsete sõnastikkude koostamine lugemispaladest ilma venekeelsete sõnade kuju muutmiseta.

2. Vene—emakeelsete sõnastikkude koostamine tekstis antud venekeelsete sõnade muutmisega — nende grammatiliste algkujude tuletamisega. Näiteks, kui tekstis esineb sõna *войдите*, siis sõnastikku see võetakse kujul *войти*.

3. Emakeelse—vene sõnastiku koostamine alfabeedilises järjestuses kõikidest tundmaõpitud sõnadest, kui alfabeedilises järjestuses on emakeelsed sõnad. Seda sõnastikku kasutatakse tõlkimisel emakeelest vene keelde.

4. Lünkade täitmine seotud tekstis või üksikutes lausetes teksti mõttele vastavate sõnade valiku teel selleks antud sõnade rühmast. Seda harjutuste liiki on võimalik teha keerulisemaks ülesandega valida sünonüüme selleks antud sõnade hulgast.

5. Lausete koostamine, milledes antud tunnis tundma õpitud uut sõna ümbritsetakse eelmistes tundides läbi võetud sõnadega. Näiteks pärast sõna *двор* tundmaõppimist koostatakse järgmised laused:

Школьный двор большой. На дворе играют дети. На дворе растет дерево. Дети выбежали из классов на двор. Дети бегают по двору.

6. Täieliku loetelu koostamine esemetest, mis asuvad teatavas ruumis (näiteks toas) või mis on kujutatud pildil. Seda harjutust võib muuta keerulisemaks lühikeste lausete või lühikese seotud tekstikirjandi koostamisega. Algul selline kirjand võidakse koostada emakeeles ta järgneva tõlkimisega vene keelde.

7. Üld-(sugu-) mõiste leidmine antud sõnade rühmale. Näiteks: винтовка, револьвер, пулемет, пушка, миномет — оружие.

8. Üldmõiste avastamine sõnade loetlemisega, mis tähendavad alaliike. Näiteks: звери — лев, тигр, волк, медведь, лиса.

9. Antud sõnade selgitamine neile alluvate või neid selgitavate sõnade juurdekirjutamisega, samuti ka öeldiste otsimine antud alustele. Näiteks: мальчик (пишет), пишу (красиво), дом (высокий, каменный).

10. Töötamine antonüümidega: antonüümide allakriipsutamine antud lausetes, antonüümide otsimine antud sõnadele, antonüüme sisaldavate lausete koostamine. Näiteks: Вчера было холодно, а сегодня жарко.

Kui meie räägime aktiivse venekeelse sõnavara kinnistamise abinõudest, siis me peame silmas pidama, et sel alal on vaja loobuda võrdsustavast lähenemisest kõikidele tundmaõpitavatele venekeelsetele sõnadele. Pole ju võimalik läbi viia kordusharjutusi, mis haaraksid kõiki omandatud sõnu. Seda ei võimalda õppetööks ettenähtud piiratud aeg. Peale selle pole see ka vajalik, kuna mitmed sõnad esinevad niivõrd sagedasti kõne- ja kirjakeeles, et nad kinnistuvad mällu loomulikult teel. Niisuguste sagedasti kasutatavate venekeelsete sõnade hulka kuuluvad näiteks kõik isikulised asesõnad: я, ты, он, она, мы, вы, они; pöörsõnad: братъ, хотеть, сказать; määrsõnad: где, куда, когда, вчера, сегодня, теперь; omadussõnad: хороший, плохой, высокий, низкий, большой, маленький; nimisõnad: рука, нога, голова, книга, ученик jms.

Venekeelse sõnavaraga töötamisel mittevene algkoolis on suure tähtsusega sõnavara süstemaatiline arvestus. Opetaja peab omama enam-vähem täpse kujutluse sellest, kui suur venekeelsete sõnade tagavara on antud klassi õpilastel. Seejuures me peame silmas mitte ainult kvantitatiivset, vaid ka kvalitatiivset arvestust. Mõnedes koolides õpetajad peavad erilisi arvestusvihikuid, milledes süstemaatiliselt fikseeritakse õpilaste venekeelse sõnavara seisukord. Iga vihik on arvestatud veerandaastale. Leheküljed on grafeeritud alltoodud viisil. Esimesse lahtrisse kantakse kõik sõnad, millised õpilased peavad omandama kooskõlas vene keele õpetamise plaaniga antud veerandaasta vältel. Teises lahtris — iga sõna vastas märgitakse kuupäev, millal õpilastele esmakordselt seletati antud sõna tähendus. Kolmandas lahtris märgitakse kuupäev, millal õpilaste töö vaatlemise tulemustel õpetaja pidas võimalikuks konstateerida, et kõik lapsed (või nende enamus) oskavad ära tunda tekstis seda sõna ja saavad aru ta

tähendusest. Lõpuks neljandas lahtris märgitakse kuupäev, millal õpetaja vestluste ja igapäevaste vaatluste tulemustel võis konstateerida, et õpilased teadlikult ja mõtestatult kasutavad antud sõna ta erinevates grammatilistes kujudes.

Jrk. nr.	Omandamisele kuuluvad sõnad ja sõnade kombinatsioonid	Semantisatsiooni kuupäev	Passiivsesse sõnavarasse sissevii-mise kuupäev	Aktiivsesse sõnavarasse sissevii-mise kuupäev

Toome näidiseid arvestussissekannetest, mis kajastavad vaatlusi venekeelse sõnavara arenemise kohta üksikutel III klassi õpilastel:

1. Õpilane R. T.

25. 12. 46. Ei tunne koduloomade venekeelseid nimetusi, välja arvatud sõna коро́ва. Pöörd sõnu kasutab minevikus ainult naissoo kujul.

30. 12. 46. Õppis ära nädalapäevade nimetused, kuid sõна поведе́льник hääldeb ebaõieti. Isikulised asesõnad on tulnud aktiivse sõnavara hulka (nende algkujul).

2. Õpilane L. B.

16. 01. 47. Vestluses ütles: „Я сижу в селе.“ See on sõnasõnaline tõlge vastavast moldaaviakeelsest lausest. Sõна жить kasutab ainult mõttes „проявлять жизнь“. Sõна asemel говорят kasutab sageli sõна скажет. Ei tunne jalatsite venekeelseid nimetusi.

04. 02. 47. Eessõnad на, в, под ja mäarsõnad где, куда, тут, там on tulnud aktiivse sõnavara hulka. On õppinud vastama vene keeles tervitusele („доброе утро“, „добрый вечер“, „до свидания“). Peale sõна плуг ei tunne ühegi põllutööriista nimetust.

Mittevenekeelse õppekeelega algkoolis meie ei korralda erilisi kontroll- (arvestus-) tunde venekeelse sõnavara alal. Pole mingit vajadust selliste eri tundide järele, seda enam, et algkoolis me üldse ei praktiseeri tervikuna ainult sõnavarale pühendatud tunde. Venekeelse sõnavara seisukorra kontrollimine leiab aset vene keele õpetamise protsessi kõikides etappides. Kui õpilased loevad, jutustavad, vastavad vestlusküsimustele, koostavad lauseid, koostavad allkirju piltidele, on õpetajal pidevalt võimalik hoolikalt jälgida venekeelse sõnavara seisukorda igal õpilasel ja saada sel viisil täpset kujutlust nende venekeelsete sõnade tagavarast.

Sõnavara kontrollimisel on vaja kindlaks teha: missuguseid venekeelseid sõnu õpilane faktiliselt teab, kas ta oskab neid kasutada suulises kõnes ja kirjalikult, missugused vead temal esinevad omandatud venekeelsete sõnade kasutamisel (morfoloogilised, ortograafilised, ortoeepilised). Kõiki seda tuleb pidada silmas õpilaste teadmiste hindamisel vene keeles.

Käesolevas kirjutuses valgustasime vaid mõningaid, meie arvates kõige aktuaalsemaid küsimusi venekeelse sõnavara omandamise kohta mittevenekeelses algkoolis. Arusaadavalt meie ei pretendeeri nende küsimuste täielikule ja igakülgele valgustamisele. Meie pedagoogiline mõte peab vöimatult töötama selles suunas, et avastada kõige efektiivsemaid meetodilisi võtteid mittevene laste suure vene keele õpetamiseks. Selles suunas pedagoogiliste kogemuste elav vahetamine osutub üheks tähtsamaks eelduseks, mis võimaldab kõige kiiremal viisil likvideerida mahajäämist koolitöö selles juhtivas osas rahvuslikes vabariikides ja oblastites.

„Russkij jazõk v škole“ 1947, nr. 4.

KIRJANDUST ABIKS ÕPETAJALE TA ENESETAIENDAMISEL

(Vt. „Nõukogude Kool“, 1947, sisukord.)

I. MARKSISM-LENINISM. UK(b)P AJALUGU.

- Marx ja Engels. Kommunistliku partei manifest. 1947, 64 lk. Hind 1 rbl. 50. kop.
J. V. Stalin. Teosed, I köide. 1901—1907. 408 lk., hind 6 rbl.
J. V. Stalin. Teosed, II köide. 1907—1913. 415 lk., hind 6 rbl.
J. Stalin. Veel kord sotsiaaldemokraatlikust kallakust meie parteis. 1947, 88 lk. Hind 2 rbl.
J. Stalin. Oktoobrirevolutsioon ja vene kommunistide taktika. Eessõna raamatule „Teel Oktoobrirevolutsioonile“. 1947, 36 lk. Hind 80 kop.
B. D. Grekov. Lenin ja ajalooteadus. 1947, 28 lk. Hind 80 kop.
J. Käbin. Lenini-Stalini partei on nõukogude sotsialistliku ühiskonna juhtiv ja suunav jõud. (EB 1947, nr. 20.)
E. Jaanimägi. Kollektiviseerimise kongress. (EB 1947, nr. 22.)
M. Rosental. Sotsialistliku revolutsiooni võit ja uue, nõukogude inimese kasvatamine. (EB 1947, nr. 22.)

II. NÕUKOGUDE RIIK JA SOTSIALISTLIK ÜHISKOND.

- S. Kaftanov. NSV Liidu rahvaste sotsialistliku kultuuri õitseng. 1947, 32 lk. Hind 80 kop.
S. Majorov, N. Mihhallov. Suur Venemaa föderatsioon. 1947, 96 lk. Hind 2 rbl. 20 k.
V. Lehari. Kasahhi Nõukogude Sotsialistlik Vabariik. 1948, 44 lk. Hind 1 rbl. 50 kop.
I. Kurik. Turkmeeni Nõukogude Sotsialistlik Vabariik. 1947, 44 lk. Hind 1 rbl. 50 kop.
B. Baratov. Võimas kolhoosikord. 1947, 60 lk. Hind 1 rbl. 50 kop.
Nõukogude kultuuri maailma-ajalooline tähtsus. (EB 1947, nr. 19.)
L. Aisenstadt. Uue ajastu algus inimkonna ajaloos. (EB 1947, nr. 20.)
Sisaldab kolm artiklit: Sotsialistliku ühiskondliku korra võrratu üleolek kapitalistlikust korrast, Nõukogude paljurahvuselise riigi üleolek kodanlikust riigist ja tema reaktsioonilisest poliitikast, Nõukogude ideoloogia, kultuuri ja moraalil määratu üleolek kapitalismi ideoloogiast, kultuurist ja moraalist.
Sotsialismi ja demokraatia võimas kants. (Abiks agit. 1947, nr. 30.)
N. Sutojski. Nõukogude Liidu majanduslik alus. (EB 1947, nr. 22.)
L. Morgunova. Nõukogude inimeste rahvuslikust väärkusest. (EB 1947, nr. 21.)
Nõukogude Liit ja uue demokraatia maad. (Abiks agit. 1947, nr. 32.)
Võitnud sotsialismimaa konstitutsioon. (EB 1947, nr. 22.)
Stalinlik konstitutsioon on kõige demokraatlikum konstitutsioon maailmas. (Abiks agit. 1947, nr. 32.)

III. EESTI NSV RAJAMINE JA ULESEHITAMINE.

- N. Karotamm.** Nõukogude Eesti kultuuri küsimusi. Kõnesid ja kirjutusi 1942/47. a. 1947, 228 lk. Hind 8 rbl.
- J. Sepp.** Võitlus nõukogude võimu eest Eestis. 1917—1919. 1947, 136 lk. Hind 6 rbl.
- A. Veimer.** Meie rahva loovate jõudude enneolematu õitselepuhkemine. (EB 1947, nr. 20.)
- Eesti töötava rahva revolutsioonilise võitluse kuulsusrikas lehekülg. (Abiks agit. 1947, nr. 24.)
- J. Mark.** Eesti kodanluse ideoloogia rahvavaenulik iseloom. (EB 1947, nr. 18.)
- A. Uibo.** Mõningatest kodanliku korra iganditest inimeste teadvuses. (EB 1947, nr. 17.)
- Eesti NSV riigivõimu ja riigivalitsemise organid. (Abiks agit. 1947, nr. 32.)

VI. SUURED REVOLUTSIONILISED TÄHTPÄEVAD.

- Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäev.** EK(b)P Keskkomitee sekretäri seltsimees **Karotamme** kõne „Estonia“ teatris pidulikul istungil 6. nov. 1947. 20 lk. Hind 40 kop.
- Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäev.** **V. M. Molotovi** kõne Moskva Nõukogu pidulikul koosolekul 6. novembril 1947. a. (EB 1947, nr. 21.)
- Lenin ja Stalin — Suure Oktoobrirevolutsiooni juhid. (EB 1947, nr. 19.)
- Kolmkümmend aastat. (Abiks agit. 1947, nr. 30.)
- Nõukogude Liidu saavutusi tööstuses, põllumajanduses ja kultuuri alal 30 aasta jooksul. (Abiks agit. 1947, nr. 28.)
- N. Buzulukov.** Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tähtsus meie kodumaa ajaloolises saatuses. (EB 1947, nr. 20.)
- J. Sepp.** Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistus Eestis. (EB 1947, nr. 19.)
- Kolm aastat. ENSV saavutusi 3 aasta jooksul. (Abiks agit. 1947, nr. 26.)
- Oktoobrirevolutsioon ja eesti rahvas. (EB 1947, nr. 20.)
- J. Käbin.** Oktoobrirevolutsioon ja võitlus rahvusliku rõhumise vastu. (EB 1947, nr. 18.)

VIII. NÕUKOGUDE PEDAGOOGIKAST. KOMMUNISTLIKUST KASVATUSEST.

- Marx-Engels-Lenin-Stalin.** Kultuurist ja kasvatuses. 1947. 466 lk. Hind 15 rbl.
- M. I. Kalinin.** Kommunistlikust kasvatuses. Valitud kõned ja artiklid. 1947, 280 lk. Hind 5 rbl. 50 kop.
- A. Makarenko.** Raamat lastevanemaile. 1947, 410 lk. Hind 12 rbl.
- A. Raadik.** Nõukogude patriotismi kasvatamine olgu ideoloogilise töö peaülesandeks. (EB 1947, nr. 16.)
- Nõukogude patriotism on nõukogude ühiskonna edasiviiv elustav jõud. (Abiks agit., 1947, nr. 25.)

Toimetuse kolleegium: J. Sellental (toimetaja), J. Käis, E. Murdmaa, A. Pint, R. Raud, S. Vapper. Toimetus: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 27. detsembril 1947. a. Trükkimisele antud 15. jaanuaril 1948. Paber 67×95 cm 1/16. Trükiarv 3530. Trükitähti trükipoognas 45 867. Trükipoognaid 3,5. Arvutuspoognaid 4,86. MB-01517. Tellimise nr. 1881. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk t. 54/58.

Ilmub 1 kord kuus. Uksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishinnad: 6 kuud — 30 rubla, 12 kuud — 60 rubla.

Väljaandja: RK Ajalehtede Kirjastus, Tallinn.

На эстонском языке. „Ныукогуде Коол“ (Советская школа).
Орган Мин. Просв. ЭССР.